

בירורי הלכה וחקרי דינים שאלות מצויות ונושאים אקטואליים משולחן

מרכז ההוראה

יו"ל ע"י "מרכז ההוראה" שע"י אוצר הפוסקים

נוסד ע"י הרה"ח מו"ה רבי יעקב וויינרעב שליט"א

גיליון מיוחד לשאלות אקטואליות בהלכות פסח

מרכז ההוראה | גיליון י' | ניסן תשע"א

מבית האוצר

דבר העורך

חכם מה הוא אומר, מה העדות והחוקים המשפטים אשר צוה ד' אלקינו אתכם.

ואף את אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. והלא נצטוונו במצות סיפור יציאת מצרים, הכי זהו סיפור יציאת מצרים, הלא אין אלו אלא הלכות ערוכות. ומה בין דינים והלכות לסיפור יציאת מצרים, אתמהא.

חודש ניסן, חודש אשר ישועות בו מקיפות, היה הרבי הזקן, רבי יצחק מווארקא, אומר: מקיפות לשון הקפה, כמו חנווני מקיף, הנותן בהקפה, אף כאן, לא היו בני ישראל זכאים לצאת ממצרים, אלא שהקב"ה הוציאנו בהקפה, על מנת שנקבל את תורתו מצוותיה והלכותיה, "בהוציאך את העם ממצרים תעבדו את האלקים על הרה", למען נעבדנו בשמירת תורתו הקדושה מצוותיה והלכותיה.

ואף רבן גמליאל היה אומר, כל שלא אמר שלשה דברים הללו לא יצא ידי חובתו, גם אם תיאר את עבודתו במצרים, סיפר על המכות בהרחבה ואף הביא את כל המדרשים על הניסים שארעו, עדיין לא יצא ידי חובתו עד שיאמר את ההלכות שנצטוונו בעקבות יציאת מצרים.

ההלכות, הם המה עיקר סיפור יציאת מצרים, ואף את אמור לו כהלכות הפסח.

ההלכות, מסורה המה בידינו, ארבעת חלקי השולחן ערוך. אמנם, לא כל המקרים מובאים במפורש בש"ע, דברים המתחדשים מעת לעת באים ועולים על שלחן רופאים, ובני מרכז ההוראה, להכריע בדבר הלכה את המעשה אשר יעשו.

בימים אלו יצאו במרכז ההוראה במיזם חדש בשיתוף עם קופ"ח כללית, דינוי רבנים עם רופאים על השאלות ההלכתיות העולות בקופת החולים, בענייני שבת פסח ועוד.

גם בגיליון זה הובא חלק מעט מזעיר מהדין האחרון שהיה ב"מרכז ההוראה"

מה נאה ויאה זמן זה לחידוד דבר ההלכה, ולהביא את דברי רבותינו בפסקי ההוראה, הלא על זאת הוציאנו ד' אלקינו ממצרים.

שער ההוראה

הגאון רבי עזריאל אידרבאך
בדין בדיקת חמץ בלא שליחות

אוצר ההוראה

הגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס
בענין לחמם מים במיחם חמץ בשבת אסרו חג פסח

פסקי הוראה

בענין מכירת זביטול חמץ
הגאון רבי בצלאל וקסלשטיין שליט"א
בענין הגעלה בתוך קומקום חשמלי
הגאון רבי שלמה קאהן שליט"א
ברכה על ביעור חמץ בפסח
הגאון רבי ישראל שווארץ שליט"א
חזור ששכח לבדוק חמץ בחדרו בישיבה
אם יכול לסמוך על המכירה
הגאון רבי יצחק יהודה דויטש שליט"א

הוראה לחיים

דיני ומנהגי ליל הסדר [חלק ב']
הגאון רבי שמחה רבינוביץ שליט"א
תערוכות חמץ
הגאון רבי יצחק שמואל סטוליק שליט"א

שער ההוראה

שיעור ופולפול בעומקה של דבר הלכה והוראה

הגאון רבי עזריאל אידרבאך שליט"א

בדין בדיקת חמץ בלא שליחות

הבודק בבית חברו בלא רשותו האם רשאי לברך על הבדיקה

שלא בדקוהו מחמץ, דהא קי"ל דהמפרש מיבשה לים אם דעתו לחזור בפסח אפילו עווב ביתו מתחילת השנה צריך לבדוק קודם שיצא (עי' שו"ע סי' תל"ו א' ומ"ב סק"ח). וכן מי שלא בדק בער"פ צריך לבדוק בתוך הפסח מחשש שמא יבוא לאוכלו (עי' סי' תל"ה א'), ברם הכא דאין החמץ שלו יש לדון דאין איסור בדבר וניחזיו אנן. יעוי' בריש פסחים (דף ב' ע"א) פליגי רש"י ותוס' בטעם תקנת הבדיקה. רש"י ("ד"ה בודקין) כתב דהוא כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא, אולם התוס' (ד"ה אור) כתבו דהטעם הוא כדי שלא יבוא לאוכלו ע"ש. ולפ"ז יש לדון לפי התוס' דאף אם אין מוטל עליו חובת בדיקה דלא יעבור עליו בבל יראה כיון שאינו שלו, מ"מ כיון דהחשש הוא שמא יבוא לאוכלו י"ל דחייב לבדוק ולבער. ויעוי' בשו"ע הגר"ז (סי' תל"ב ח') שכתב דחובת הבדיקה היא על בעה"ב, אולם בני ביתו האוכלים משלו אין חיוב חל עליהם כיון דאין החמץ שלהם ע"ש. ולפ"ז משמע דבנד"ד אין עליו חובת בדיקה דהא אין החמץ שלו. ברם יתכן דהגר"ז אויל אליבא דרש"י דהבדיקה היא כדי שלא יעבור

מעשה ביהודי בעל תשובה שהוא סמוך על שולחן אביו, ברם אביו אינו שומר תורה ומצוות ואף מזולזל באיסור חמץ, ושאלתו בפיו האם חייב לבדוק החמץ בבית אביו ולבערו. ונראה דיש לדון הכא מג' צדדים. א) האם מוטל עליו חיוב של בדיקה וביעור אף שאין החמץ שלו, ואם באמת מחויב בדבר יתכן דרשאי גם לברך על הבדיקה. ב) אף אי נימא דאין עליו חיוב מצד עצם החמץ כיון שאינו שלו, מ"מ יתכן דרשאי לבדוק החמץ ולבערו מדין 'זכין לאדם שלא בפניו' דעי"ז מציל את אביו מאיסור חמץ, וממילא גם בזה יש לדון דיוכל לברך על בדיקה שהיא מדין 'זכין'. ג) אי נימא דאין עליו שום חיוב בדבר, יש לדון האם מותר לו לגור בבית אביו אע"פ שיש בו חמץ או דיש לאוסרו מחשש שמא יבוא לאוכלו.

אם יש איסור לדור בבית שיש בו חמץ שאינו שלו

א. ותחילה נדון בנידון הג' אם יש איסור לדור בבית מצד עצם החמץ שיש שם. והנה בדרך כלל ודאי אסור לכתחילה לדור בבית

1. אה. יל"ע אם חז"ל קבעו איסור לדור בבית שלא נבדק מחמץ, או שרק תקנו לבדוק הבית מחשש שמא יבוא לאוכלו, ונ"מ ממי שהוא אנוס ואין בידו לבדוק כלל ואף לא לשכור מי שיבדוק עבורו, האם מותר לו לדור בבית או לא. ומסתברא דעכ"פ מחויב במחיצה דלא גרע מחמץ של גוי המופקד אצלו דבעי מחיצה. ומצינו באחרונים נידון קצת דומה לענין בית שאין בו מוזהר אם יש איסור לדור בו או לא. דיעוי' בפמ"ג (סי' ל"ח א"א ס"ק ט"ו) דנראה מדבריו דאין בדבר איסור בעצם. והו"ד בפ"ת (סי' רפ"ה סק"א) ע"ש. ומאיך בשו"ת אבני"ז (יו"ד סי' שפ"א) מצדד לאיסורא ע"ש. וע"ע בשד"ח (כללים מערכת המ' כלל קט"ו ד"ה הן אמת ויאילך) שהביא פלוגתא בפוסקים בדין זה ע"ש.

תוספת מיוחדת מתוך דיון הלכתי רפואי שנערך ב"מרכז ההוראה" בין גדולי הרבנים שליט"א לרופאים בניירים של קופ"ח כללית

מרכז ההוראה שע"י אוצר הפוסקים "בית וויינרעב" מוסדות סאווראן, בית המדרש היכל משה ע"ש הר"ר משה ב"ר יהודה בעער ז"ל כתובת: רחוב אביתר הכהן 8 ירושלים

בבל יראה, אולם לטעם התוס' אה"נ דמחויב לבדוק מחשש שמא יבוא לאוכלו. (ויעו' בגר"ז סי' תל"א סעי' ד' שהביא ב' הטעמים).

והנה יעו' בדברי הגר"ז (סי' תל"ה ד') שכתב חידוש בגדר הבדיקה והביעור, והוא דאף דמדאורייתא סגי בביטול, מ"מ אחר שתקנו חז"ל לבדוק ולבער, מהשתא אפילו ביטל החמץ, אם אינו בודק ומבערו הר"ז עובר בבל יראה ובל ימצא מדרבנן ע"ש. והיינו דאין כאן ביטול תק"ח בלבד אלא עובר על כל יראה מדרבנן. ולפ"ז נראה דאף לטעם התוס' דהוא מחשש שמא יבוא לאוכלו, מ"מ חובת הבדיקה תליא בגדרי איסור בל יראה ובל ימצא דרבנן, ולפ"ז בנד"ד דאין החמץ שלו ולא שייך בזה בל יראה ובל ימצא, ממילא אין עליו חובת בדיקה אפילו מדרבנן ודו"ק.

אמנם יל"ע אם יש בזה דין 'מחיצה'. דיעו' בפסחים (דף ו' ע"א) דחמץ של נכרי המופקד אצלו ואינו באחריותו אינו עובר עליו (עי' רש"י שם), ומ"מ צריך לעשות לו מחיצה י' טפחים משום היכר ע"ש. וכ"ה בשו"ע (סי' ת"מ ב'). ולפ"ז לכאורה בנד"ד אפילו אם לא חייבוהו בבדיקה, מ"מ יתכן דמחויב לעשות מחיצה כדי שלא יבוא לאוכלו. ברם להמבואר מדברי הגר"ז דחובת הבדיקה היא משום בל יראה ובל ימצא דרבנן, יש מקום לומר דדין מחיצה הוא רק בביתו דהתם חייב משום בל יראה ובכה"ג אף בחמץ של גוי שאינו עובר עליו מ"מ תקנו דין מחיצה, משא"כ במי שהוא סמוך על שולחן אביו דאין זה ביתו ולא חמצו כלל, יתכן דאע"פ שדר שם ושייך החשש שמא יבוא לאוכלו מ"מ לא חייבוהו במחיצה, דהא לא מציינו דבכל מקום שהולך ויש שם חמץ חייבוהו במחיצה, וממילא ה"ה הכא דהבן אין לו שום צד בעלות לא בבית ולא בחמץ, יתכן דאין חייב במחיצה וצ"ע.

בדיקה בברכה מדין זכין לאדם שלא בפניו

ב. ועתה נדון בנידון הב' אם יש מקום לבדיקה מדין 'זכין לאדם שלא בפניו'. והיינו דאף אם אין עליו חובת בדיקה דאינו שלו ואינו ברשותו כלל, מ"מ יתכן דיכול לבדוק החמץ של אביו מדין 'זכין דיעו' מצילו מאיסור בל יראה ובל ימצא. והנה מבואר בשו"ע (סי' תקכ"ז ז') לענין עירוב תבשילין דמצוה על כל גדול העיר לערב על בני עירו כדי שייסמוך עליו מי ששכח או נאנס ולא עירב. וכתב הביאה"ל (שם) דנראה פשוט דגם אם כבר עירב לעצמו יכול לערב עליהם בפני עצמם, אלא דמסופק הביאה"ל לענין הברכה דהא יתכן שכבר עירבו לעצמם וא"צ לעירובו וממילא אין יכול לברך על כך ע"ש. ואמר בזה מרן מו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל דמדויק בדבריו דאם יודע שיש מי שלא עירב יכול לערב עבורו בברכה אע"פ שלא שלחו לזה, ובע"כ צ"ל דהטעם הוא משום דזכיה מטעם שליחות² וממילא הוי כשליח ומברך על

המצוה כדין שליח העושה את המצוה דמברך עליה [כמבואר ברמב"ם פ"א מהל' ברכות ה"ג דשליח מברך על המצוה ע"ש].

אמנם יעו' ברשב"א (קידושין כ"ג ע"א ד"ה ושלש) שהביא דעת רבותינו הצרפתים ודעת הרמב"ן (בקידושין שם) דזכין לאדם לא מהני במקום שעומד וצווח והרשב"א חולק וס"ל דאם הוא זכות גמור, אפילו עומד וצווח שאינו חפץ בדבר, יש בו דין זכין ע"ש. ולפ"ז בנד"ד שהאבא מזולזל באיסור חמץ יתכן דלתוס' והרמב"ן לא שייך בזה דין זכיה וא"א לברך על הבדיקה. ועוד יש לדון ע"פ מש"כ הקצה"ח (סי' רמ"ג סק"ח) דזכין לאדם אמרינן ולא זכין 'מאדם' והכא שלוקח החמץ מבית אביו הוי זכין מאדם ולא שייך בזה שליחות. ברם אי משום הא י"ל בתרתי, א) דדעת רוב האחרונים דאם הוא זכיה עבורו מהני אפילו בזכין 'מאדם'. ב) דבנד"ד דהכל מצווין לבערו [כלשון הגמ' בב"ק צ"ח ע"ב] ליכא חסרון של זכין 'מאדם' דהא החמץ ממילא יוצא מביתו ונמצא דלא נותר אלא קיום המצוה ולענין זה שפיר הוי 'זכין לאדם' שמוכה עבורו המצוה ודו"ק.

בדיקה בברכה מדין ערבות

ג. והשתא נבוא לנידון הא' אם יש חיוב עכ"פ מדין ערבות אף כשאינו שולחו ויוכל לברך על כך דחשיב מצוה של השליח וממילא אפילו הבעל הדבר עומד וצווח שאינו חפץ בזה לא איכפת לן. הנה כתב השו"ע (סי' תל"ב ב') דבברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים, ואם רוצה בעה"ב יעמיד מב"ב אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש איש במקומו על סמך הברכה שברך בעה"ב ע"ש.

והנה מקור הדין הוא מהרא"ש (פסחים פ"א סי' י') והרא"ש למד כן מדברי התוספתא (ברכות פ"ו הל' כ') דעשרה שעושים מצוה אחת, אחד מברך לכולם ע"ש. ולכאורה צ"ב מה דמיון דהתם כל אחד יכול לברך על המצוה שלו אלא דמדין 'ברוב עם הדרת מלך' אחד מברך לכולם, משא"כ בנד"ד דהמצוה היא של בעה"ב ולא שלהם א"כ מעיקר הדין צריך בעה"ב לברך עבור כולם. ומוכח מדברי הרא"ש דשליח שעושה מצוה חשיב מצוה ידידה וממילא גם בבדיקת חמץ מדינא כל אחד יכול לברך בעצמו, והא דבעה"ב מברך עבור כולם הוא רק מדין ברוב עם הדרת מלך ודו"ק.

ודבר זה מבואר בשו"ע הגר"ז (סי' רס"ג קו"א סק"ה) דיעו"ש שכתב דאף שבעה"ב נפטר בברכה אחת לכל החדרים, מ"מ בני ביתו שמתפזרים לבדוק איש איש במקומו, הם חייבים בברכה, והטעם דהם מצווים במצוה זו משום 'ערבות' ומה לי אם חייבים מחמת עצמן או מחמת ערבות, דהא המחויב מחמת ערבות נקרא מחויב בדבר להוציא אחרים שחייבים מחמת עצמן וא"כ למה לא יברך על חיוב זה (של ערבות) כמו שמברך המחויב מחמת עצמו עכ"ד וע"ש. ונראה עוד דלענין בדיקת חמץ נאמר דין זה ביותר דהא לשון הגמ' (ב"ק צח: ב) דחמץ 'הכל' מצווין לבערו וכדלעיל וממילא מישך שייך טפי במצוה.

ויש להסמיק בזה לשון המ"ב בשעה"צ (סי' תרנ"ה סק"ה) לענין אם אין לחבירו לולב והוא חוץ לתחום, דכתב המ"ב בשם המג"א דאם אין לו מעות לקנות לעצמו מותר לזה לשלחו, אבל אם יש ביכולתו לקנות ופשע ולא קנה, אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך. וכתב על כך השעה"צ וז"ל ואיני יודע מה שייך בזה חטא דהא אנו מצווין מטעם ערבות לראות שגם חבירו בן ישראל יעשה מצות התורה, ואם יחסר לו הוא כאילו חסר לי וכו' וממילא כשם שהוא מחויב להשיגו כן אני מחויב להמציא לו ואין שייך בזה חטא עכ"ל וע"ש. ונראה דדבריו אלו קרובים לדברי הגר"ז דהחייב ערבות הוא באותו גדר חיוב של גוף המצוה.

ומעתה בנד"ד נראה דאפילו אביו עומד וצווח שאינו חפץ שיבדוק החמץ ויבערו, מ"מ הר"ז מצוה של הבן דמחויב בה מדין ערבות ולכן נראה דשפיר מברך עליה כשאר המצוות ודו"ק. ויעו' מש"כ מרן אאמ"ר זצ"ל במנח"ש (תנינא סי' נ"ח אות ד' סק"א) וצ"ע.

אמנם נראה דכל זה הוא רק לענין חובת הבדיקה והביעור מדין ערבות דמה"ט יכול לברך על הבדיקה, אולם אין זה מטיל עליו איסור לדור בבית מצד שאינו בודק מחמץ, דלענין זה נראה דכיון דאין הבית שלו ואין החמץ שלו, אין כאן בל יראה ובל ימצא אפילו מדרבנן וממילא מותר לו לדור שם גם אם אינו בודק את הבית מחמץ, אלא דיתכן דצריך לעשות מחיצה וכדלעיל (אות א').

העולה מהדברים

א) בן הסמוך על שולחן אביו, חובת הבדיקה מוטלת על האב ולא על הבן כיון דאין החמץ שלו ולא ברשותו של הבן (אות א').

ב) אם האב אינו רוצה לעשות בדיקת חמץ וביעורו, אין על הבן איסור לדור שם כיון דאין החמץ שלו ואינו ברשותו. אמנם יתכן דצריך לעשות 'מחיצה' כדין חמץ של גוי המופקד אצל ישראל (אות א').

ג) קי"ל דשליח שעושה מצוה עבור המשלח, השליח מברך. ואם האב אינו בודק ומבער החמץ ואינו מבקש מבנו שיעשה זאת, יש לדון דרשאי הבן לבדוק בברכה מדין 'זכין לאדם שלא בפניו' וזכיה מטעם שליחות וממילא מברך כדין שליח. ברם באופן שהאב מתנגד לזה, י"א דלא שייך בזה דין זכיה אע"פ שגוף הדבר הוא זכות גמורה עבורו. ולדבריהם אין יכול הבן לברך על הבדיקה (אות ב').

ד) אמנם נראה דמ"מ מטעם 'ערבות' יכול הבן לבדוק בברכה, וזאת עפ"י הגר"ז שכתב דחיוב ערבות הוי כהחייב של גוף המצוה וכשם שמברכים על המצוה שחייב בה מצד עצמו ה"ה שמברכים על מצוה שחייב בה מטעם ערבות. ולפ"ז נראה דאפילו האב עומד וצווח שאינו חפץ בדבר, מ"מ יכול הבן לבדוק בברכה. ועי' במנח"ש (תנינא סי' נ"ח אות ד' סק"א) מש"כ (אות ג').

2. א.ה. דין זה שנוי בפלוגתא בראשונים, דיעו' בתוס' כתובות (דף י"א ע"א ד"ה מטבילין) דכתבו דזכיה מטעם שליחות. וכ"ה דעת עוד ראשונים. אמנם מאידך יעו' ברמב"ן (קידושין כג: ד"ה מהא) וריטב"א (שם ד"ה איבעיא) דס"ל דאינו מטעם שליחות אלא הוא דין חדש דזכיה מועילה ע"ש.

3. א.ה. יעו' בחת"ס (אבה"ע סי' י"א ד"ה נחזור) שנקט בפשיטות דזכין מאדם ממי אמרינן. וע"ש שכ"כ גם לגבי חמץ וז"ל וכן הלכה רווחת למכור חמצו של חבירו בשעה חמישית מטעם זכין לאדם אע"פ דהיה זכיה ממנו לאחר עכ"ל. וע"ע באחיעזר (ח"א סי' כ"ט אות ה' סק"י) באורך. וע"ע בחזו"א (אבע"ז סי' מ"ט סק"י) שתמה על הקצה"ח ע"ש שהאריך.

אוצר ההוראה

תשובת מערכה ופסק הלכה בנושא העומד על הפרק

הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א

שביעי של פסח שחל בערב שבת, האם מותר לשבת לחמם מים במיחם חמץ

שאלה:

בשנה שחל שביעי של פסח בערב שבת ובשבת כבר אינו פסח, בביהמ"ד שבו רבים צריכים להשתמש בשבת במים חמים, ורוצים להעמיד בערב שבת את מיחם המים שמשתמשים בו בכל השנה, ופעמים שמניחים ע"ג המיחם חמץ לחממו, ולא הכשירו את המיחם לפסח. האם מותר לחמם מים במיחם זה בפסח, בכדי להשתמש במים בשבת שלאחר הפסח.

תשובה:

בבית מאיר יו"ד סימן צ"ו ס"ג, ועי"ש בחו"ד סוף סק"ז

ג] אכן יש להתיר מטעם אחר, דאפילו כששם חמץ על המיחם העומד על האש לחממו, היות שזה מיחם גדול, עפ"י רוב יש ששים בהמים כנגד החמץ הנבלע בהמיחם, וא"כ נתבטל טעם החמץ בהמיחם בששים, ואפילו הכיסוי של המיחם ששמים עליו את החמץ ג"כ נתבטל טעם החמץ הנבלע בו כאשר המים במיחם רותחים והאדים עולים להכיסוי. וא"כ אפילו ישכח וישתמש במיחם לשתות ממנו בפסח, מדינא אין חשש. וע"כ אפשר להרתיע בו מים בפסח לצורך אחר הפסח. וקודם לכן ישטפנו היטב וינקנו, ואם יכול להגעילו, דהיינו להרתיע מים וגם להגעילו את הכיסוי, יגעיל. ואע"ג דאין מגעילין בפסח, מ"מ אם ההגעלה היא לחומרה בעלמא אפשר להגעיל כמש"כ הפוסקים, ואם א"א להגעיל, ג"כ מותר להרתיע בו מים אך יסגרו היטב שלא יבאו להשתמש בו בפסח, וזיהירו דבני חו"ל ששוהין בא"י, דבשבת אצלם עדיין אחרון של פסח, שלא ישתמשו בהמים מהמיחם, ורק בני א"י ישתמשו בהמים שנרתחו במיחם זה. כנלענ"ד.

ואפילו הרמ"א שאוסר מ"מ בדיעבד מקל עיי"ש במ"ב ובשה"צ, וע"כ י"ל דכה"ג לא חששו להרתיע בו מים לשתות לאחר הפסח שמא יבוא לשתות בפסח, כיון דבדיעבד או בהפסד מרובה מותר אף להרמ"א עכ"פ באינו בן יומו, עיי"ש בשה"צ.

ברם ס"ל להרבה פוסקים דרוב תשמיש שייך רק לגבי הגעלה, כיוון דרוב תשמישו של הכלי הוא להשתמש בו חמץ בכלי שני, ורק לפעמים משתמשים בו בכלי ראשון, יכולים להגעילן בכלי, דהולכים אחר רוב השימוש של רוב הפעמים, ודי בהגעלה מועטת.

אבל אם רוב פעמים אין משתמשים בו חמץ, ורק לפעמים משתמשים חמץ בהכלי, יש להגעיל מדינא, ואין הולכים בו אחר רוב תשמישו לומר שלא יצטרך להגעילו. (ועי' בהגהת חכמת שלמה על יו"ד סימן צ"א ס"ק ד', ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב סימן צ"ז ס"ק ד', וכן משמע במ"ב סימן תנ"א ס"ק מ"ו, ובשו"ת בית דוד יו"ד סימן ס"ד, וכן אי' בחזו"א או"ח הל' פסח סימן קי"ט סק"ו,) ברם יש מתירין דגם בכה"ג אמרינן דהולכין אחר רוב תשמישו (עי' תשובות דברי מלכיאל ח"ג סימן ל"ו בד"ה ולפ"ז אם הוא, בשו"ת זקן אהרן ח"ב סימן מ"א, וכן אי'

א] עי' סו"ס ת"נ ברמ"א דיש להחם בכלי חמץ ולרחוץ בהן וכן הוא המנהג, ואין חשש שרוצה בקיומו של החמץ המובלע בדפני הכלי דלא אמרינן כן בחמץ המובלע שאינו בעין, ע"ש במ"ב ס"ק כ"ו. וא"כ בנ"ד שאינו רוצה להשתמש במים בפסח לכאורה אין חשש.

ברם לכאורה יש לאסור עפ"י מש"כ שם המ"ב בס"ק כ"ז בשם הבית מאיר, דהא דמתיר הרמ"א לחמם מים הוא דווקא בכלי המיוחד לרחיצה ולכביסה שאין דרך להשתמש בו לאכילה ולשתייה, אבל בכלי שדרך לפעמים להשתמש בו לאכילה ולשתייה צריך להצניע הכלי במקום צנוע גזירה שמא ישתמש בו לאכילה. ומ"מ דרך ארעי אין להחמיר. עיי"ש. ולפ"ז בשאלתנו כיון שכלי המיחם מיוחד לשתייה יש חשש שמא יבוא בפסח להשתמש במים שהוחמו שם.

ב] אך לכאורה יש להתיר לפי המחבר דס"ל דהולכין בכלי אחרי רוב תשמישו, עי' ס' תנ"א ס"ו, והרמ"א אוסר. ובהפסד מרובה גם הרמ"א מתיר ע"ש. ובנד"ד כיוון דרוב תשמישו של המיחם הוא להרתיע מים ורק לפעמים מחממים חמץ על המיחם יש להקל עכ"פ לדעת המחבר.

פסקי הוראה

מענה על שאלות אשר באו אל פתחי הרבנים ונימוקם עמם מהיכן נדונו

הגאון רבי בצלאל וקסלשטיין שליט"א

בעניין מכירת וביטול חמץ

שאלה	שאלה
(ב) האם לא נפקע חיוב בדיקת חמץ, כזה שמוכרים את כל החמץ לגוי ואין מברכים על הבדיקה?	(א) המנהג היום שמבטלים את כל החמץ כדין הגמ' וגם מוכרים את החמץ בכל מקום שהוא. האם אין סתירה בין שני הדברים?
צדדי השאלה: האם הוא מחויב בדיקה על חמץ של גוי או לאו.	צדדי השאלה: האם שייך לקיים באותו חמץ גם ביטול וגם מכירה או שמה שמכר אינו בעלים על זה לבטלו ומה שביטלו אינו בעלים ע"ז למכרו.
תשובה:	
(א) אם אומר שביטול החמץ יחול אחרי המכירה או שמבטל רק מה שלא נמכר, מועיל לכל הדעות. ואפשר לומר שסתם דעת בני"א כן, ובלבד שאם מוצא חמץ בביתו אחרי הפסח, שלא יחזור ויזכה בו רק יבערנו.	
(ב) יש חיוב בדיקה גם על החמץ הנמכר ולכתחילה כדאי לכתוב בשטר מכירת חמץ, שאת עשרת הפתיתים אינו מוכר לגוי.	

א"כ המכירה קודמת. אמנם לשיטת התוס' שביטול מטעם הפקר, וגם לשיטת הרמב"ן והר"ן, למנהגינו שאומרים לבטל ולהוי הפקר, גם הרמב"ן והר"ן מודים כשאומר הפקר, החמץ נהיה הפקר, ורק בלשון ביטול נחלקו. עיין בדבריהם בתחילת פסחים. א"כ מועיל ההפקר מיד ואין אפשר למכור חמץ שהפקירו.

והנה לשיטת הר"ן, שהטעם שחז"ל הצריכו בדיקה ולא מספיק ביטול, שחז"ל חששו שהאדם לא יבטל בלב שלם. אפשר לומר שמועיל מכירה אחרי ביטול ממ"נ אם ביטל בלב שלם לא צריך מכירה וסגי בביטול. שגם אם לא ביטל בלב שלם, לא חל הביטול ומועיל המכירה. אמנם יש לדון כזה הרבה דגרה שהבאר בדברי הר"ן, שחז"ל תיקנו שאם מועיל הביטול יצטרכו בדיקה וביעור ואיכמ"ל. ובדאי לדברי התוס' שטעם הבדיקה שמה יבוא לאוכלו ודאי שגם אם מועיל הביטול צריך ביעור. ולכן אנחנו מוכרים. ואין תועיל המכירה אחרי הביטול שנעשה הפקר, והעצה לזה שייאמר שהביטול יחול רק אחרי המכירה, או שהביטול יועיל רק על מה שלא נמכר, ואז ממ"נ מועיל שאם המכירה מועילה אין צריך ביטול, ואם המכירה אינה מועילה מועיל הביטול מדאורייתא. וכלפי תקנת חז"ל שצריך גם בדיקה וביעור, יסמוך על המכירה. וכל זה רק אם דעתו שאם ימצא חמץ אחרי הפסח לא יזכה בו, דאל"כ אין מועיל הביטול ויצטרך לסמוך רק על המכירה שנוהגים לסמוך על זה רק במקום הפסד.

והנה למנהגינו, שמוכרים את החמץ בכל מקום שהוא, יש לעיין שלכאורה נפקע חיוב בדיקת חמץ כאן כיון שכל החמץ נמכר לגוי, לא מביע לאלו שמוכרים ב"ג שבשעת חיוב בדיקת חמץ, כל החמץ מכור לגוי, וגם למוכרים ב"ד כיון שדעת רוב הפוסקים שחמץ שנמכר ב"ד, אין עליו חיוב בדיקה. עיין במשנ"ב ס' תל"ו

הנמכר אינו בכלל ביטול והפקר, מאחר שדעתו לחזור ולזכות בו אחרי הפסח וכו'. עכ"ל ועי"ש שמוכר כן מהראשונים והפוסקים. נמצא שנחלקו התבואות שור והגר"ז, שלדעת התבואות שור אפשר למכור ולבטל את אותו החמץ, ולדעת הגר"ז אי אפשר. וקשה על מנהגינו שמוכרים את כל החמץ ומבטלים את החמץ לצאת ידי כל החששות איך יועיל לשיטת הגר"ז.

והנה הטעם שכתב הגר"ז, שהחמץ הנמכר אינו בכלל הביטול הוא, שכיון שדעתו לחזור ולזכות בו אינו בכלל ביטול, וזה שייך למכירת חמץ שהייתה בזמנו, שהמוכרים דעתם לחזור ולזכות בחמץ אחרי הפסח, וכן לסוחרים בימינו שמוכרים חמץ ודעתם לחזור ולמכור. אבל אנשים שמקפידים שלא למכור חמץ בעין, ומוכרים את החמץ מחשש שלא בודקים כראוי, ואם מוצאים חמץ בביתם אחרי פסח זורקים את החמץ, גם לשיטת הגר"ז אפשר לבטל ולמכור כאחד.

אמנם בשלמא אם מוכר את החמץ ואח"כ מבטל אז ממ"נ אם מועיל המכירה, אין צריך ביטול, ומותר להשאיר חמץ של גוי בפסח, רק צריך לסגור את המקום, כיון שצריך מחיצה עשרה טפחים ואם לא מועיל המכירה, והחמץ עדיין שלו, מועיל הביטול שמדאורייתא מספיק ביטול. ולגבי הדין דרבנן שצריך להוציא החמץ מרשותו, ולא מספיק ביטול, אפשר לסמוך דרבנן על המכירה. אמנם למנהגינו, שהרבנים מוכרים את החמץ ברגע האחרון לפני סוף הזמן, ורוב האנשים שורפים ומבטלים את החמץ קודם, ומדאורייתא מספיק ביטול לחמץ. אבל מדרבנן לא מספיק ביטול וצריך גם להוציא את החמץ מביתו ולכן מוכרים את החמץ. וא"כ, אחרי שביטול והפקיר את החמץ, החמץ אינו שלו, ואין תועיל המכירה. והנה לשיטת הרמב"ן והר"ן שביטול חמץ אינו הפקר, רק כיון שחמץ אינו ברשותו של אדם רק שעשאו הכתוב כאילו ברשותו מועיל ביטול שיצא מרשותו, נראה שחלות הביטול זה רק כשמגיע זמן האיסור.

הנימוק:

בחידושי בכור שור לבעל התבואות שור למסכת פסחים דף כ"א ע"א כתוב וז"ל ראיתי להזכיר כאן מה שחידשו קצת סופרי זמנינו להתיר למכור לעכו"ם קודם הפסח בהמות שלו וגם חמץ שדרכם לאכול כל ימות השנה, כדרך מכירת חמץ הנזכר באו"ח סי' תמ"ח, והבהמות אוכלות חמץ כל ימי הפסח וכו'. דהנה מעיקרא דינא פירכא על מכירת חמץ הנהוג, הלא מוכחא מילתא דהערמא טובא שזה הקונה לאו גברא דאורחא מעולם לקנות כן, וזה אין דרכו למכור כן, ועל הרוב הקונה הוא עני וקונה בכמה מאות חמץ כנהוג עתה שאין מוכרים בדבר מועט ושאר הוכחות טובא. אלא נ"ל כיון שהאיסור מדרבנן הוא, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, וכל אחד מבטל חמץ בלב שלם כמ"ש הפוסקים דצריך ליתן כל ממונו ולא יעבור על לא תעשה, וכ"ש איסור חמור כזה ולא נשאר כי אם איסור דרבנן שצריך לבער מן העולם. הם אמרו והם אמרו להתיר מכירה זו וכו'. אמנם כל זה להפקיע איסור דרבנן ומחמת הדחק שיהיה הפסד גדול ורב כשיבערו כל חמצם והתירו למכור באופן ה"ל. ולא פלוג בין רב למעט, אבל להפקיע איסור דאורייתא, דהיינו להאכיל בהמות ישראל חמץ בפסח, לא מהני מכירה. עכ"ל עי"ש עוד. ודנו בדבריו האחרונים, עיין בשדי חמד חמץ ומצה סי' ט' אות ג שליטת דברי האחרונים. היוצא מדברי התבואות שור, שמכירת חמץ הוא על חמץ שבטל ומדאורייתא אינו עובר. ויש איסור דרבנן שהשאיר חמץ בביתו גם אחרי הביטול, ועל זה מועיל המכירה. והנה הגר"ז בהלכות מכירת חמץ (נדפס בשו"ע הרב סוף הלכות פסח) כותב וז"ל: ומי שעולה על דעתו שמכירת חמץ הוא מדברי סופרים, לפי המנהג שהכל מבטלים החמץ ואומרים כל חמירא לבטל ולהוי הפקר וכו', שגגה היא בידו, כי חמץ

סקל"ב. א"כ, כיון שדעתו למכור ב"ד את כל החמץ, אין חיוב בדיקה. ואיך מברכים על הבדיקה. והנה בר"ן פסחים ד"ד ע"א ד"ה המשכיר בית לחברו רואים להדיא שצריך לבדוק אם יש חמץ של

גוי בבית ישראל כיון שצריך מחיצה עשרה טפחים. א"כ גם אחרי המכירה צריך לבדוק אולי יש חמץ של גוי. ועיין בחזו"א פסחים ע"ב, במכתב הנדפס שם שכתב שצריך בדיקה בחמץ של גוי, ואמנם ברבינו דוד על פסחים ד"ד ע"א סוף ד"ה והאמת בזה כתב שאין חיוב

בדיקה בחמץ של גוי, וא"כ יש בזה מחלוקת ראשונים. וקשה להכנס לספק ברכה לבטלה, והעצה לכתוב בשטר מכירה חמץ שמוכר חוץ מעשרה פתיתים שמשירר לבדיקת חמץ.

הגאון רבי שלמה קאהן שליט"א

אי מהני הגעלה של כפות ומזלגות בתוך קומקום חשמלי מפלסטיק היות שאין לה דפנות המחממות

שאלה:

האם אפשר להגעיל כלי שנשרף, בתוך קומקום חשמלי מפלסטיק

צדדי השאלה:

היות שאין כאן 'דפנות מחממות' אין כאן דין של כלי ראשון כמבואר בתוס' פ' כירה דכלי ראשון בעי דפנות המחממות, או שמא היות והמים מתחממים ע"י גוף החימום הנחשב כאש (גחלת של מתכת) אין צורך בדפנות המחממות.

תשובה:

מוותר להגעיל בזה, ואף עדיף מכלי ראשון שנתחמם בסיר, דכל הדין של דפנות מחממות צריך רק כשהמים מתחממים ע"י אש באמצעות האש הסיר, אך כשמתחמם ע"י האש עצמו עדיף יותר והוא מבשל אפילו בלא דפנות כלל.

הגימור:

לאחרונה ראיתי ושמעתי כמה מורים שמפקפקים על הגעלה שנעשתה בתוך קומקום חשמלי מפלסטיק, ויתכן שגם מנירוסטה ישנה אותו בעי, היות שאין לה דפנות המחממות, והיות דמבואר בתוס' במסכת שבת דף מ: ד"ה ושמע מינה: דכלי ראשון נקרא רק כשדפנותיו חמין, וא"כ בקומקום של פלסטיק, כשהמים מתחמם רק מהתחתית שיש בו גוף חימום גלוי או נסתר, ואין הדפנות עומדות ומתחממים מן האש שתחת הקדירה, רק אח"כ נתחממו מן המים, אין דין כלי ראשון עליו, ואין להגעיל בתוכו.

היות והקומקום הוא כלי זמין בתוך כל בית, והוא פרווה, ורבים וטובים נוהגים להגעיל כליהם בקומקום הנ"ל, לזאת אמרתי אעבור פרשתא דא ואתניה, ולענ"ד אפשר להגעיל בקומקום, ודינו ככ"ר אפי' יותר מסיר רגיל שמתחמם על האש, כיבואר לקמן מגדולי הפוסקים אשר מפי דבריהם אנו חיים, ה"ה תה"ד בס' קע"ו, הרמ"א, הט"ז, המג"א, הש"ך, הגר"א, שו"ת פני יהושע, שו"ת בית אפרים, כו"פ, שו"ת צ"צ יו"ד סי' ס"ה, האג"ט, והחזו"א.

כתב הרמ"א בס' תנ"א סע' ו': וקערות גדולות שלא יוכל להכניס תוך כלי ראשון, יתן עליהם אבן מלובן ויערה עליהם רותחין מכלי ראשון, והוי ככלי ראשון. וכן כל כיוצא בזה. ויעביר האבן על כל הכלי, שאז מגעיל כולו: והמקור מדברי המרדכי פ' כל שעה, והגהות מיימוני פ"ה, ואגור, ואיסור והיתר הארון כלל נ"ח.

והנה לשון המרדכי פ' כל שעה [רמז תקפא] וקערות גדולות או לוח שנושאים עליו מלייתות של בשר או של גבינה צריך ללבן אבנים באש ויניח על הדף ויערה עליהן או בקערה גדולה שאין יכול להכניס בכלי יעשה להם כן כי לפעמים נשפך מן המולייתא ורתחות על הדף על כן צריך כלי ראשון:

ובאגור [סי' תשמ"ב] "ואח"כ אם יש לו כלים גדולים שאינם נכנסים ביורה ירתיח לבינה או אבן באש עד שתהיה חמה

מאד ויתן האבן על הכלי או צבת ומחזיקו למעלה מן הכלי ושוּפך עליו מים ממי הרתחין שביורה, ויעביר האבן על הכלי עד שהמים יעברו על הכלי, וזה חשוב כמו הגעלה. וכן נוהגים להכשיר בזה האופן כל כלי עץ הגדולים והשלחנות ודומיהן."

ודברי או"ה כלל נ"ח דין ע' דז"ל: והלכך הבא להגעיל דף גדול או שלחן לפי שלפעמים שופכין עליהם רוטב רותח, ואין יכול להכניסם ליורה, אין לו לשפוך עליו הרתחים לבד דלא נגעל בהכי, אלא צריך ללבן אבנים ומניחם עליהן הרתחים מן היורה או אפי' מכ"ש, דהא נרתחים תו על הדף והרי הוא כ"ר. אמנם יזהר לגלגל אבן המלובן לכמה מקומות על השלחן, ובכל פעם ישפוך הרתחין עליו עד שלא ישאר מקום על השלחן שלא עברו עליו המים בשעת רתיחות, דלא עדיף מהכנסת ביורה שצריך להיות בכולה אפי' בכלי מתכות.

וכן בט"ז שם סקי"ב העתיק להלכה דברי האו"ה: "ואע"ג דבאיזה מקומות לא נוגע האבן, מי הרתיחה נוגעים שם, וש"י....."

והגם דמהמג"א סקי"ח כתב דיש להחמיר דז"ל: ויש להחמיר בקערות שיש להם אוגנים ובליתות כעין כפתורים ופרחים שאז א"א להעביר האבן ע"פ כולם ולכן אין להם תקנה אלא שיכניסם ליורה: - לכאורה משמע דחולק, וסובר דבעא דהאבן יגיע לכל מקום, מ"מ אינו מוכרח דעיין אליה רבה סימן תנא סק"ב: ויעביר האבן וכו'. ואף דבאיזה מקום לא נגעה האבן, מי הרתיחה נוגע שם וש"י (ט"ז ס"ק יב). אבל מג"א [ס"ק יח] כתב הקערות שיש להם אוגנים ... ואולי מיירי בענין שגם המים לא יעבור שם: ע"כ וכן העתיק המ"ב דברי המג"א, דהחשש הוא שגם מי הרתיחה לא יגיע שם.

ופוסק כן המ"ב בס"ק נ"ג, בד"ה על כל הכלי - "ואע"ג דבאיזה מקום אינו נוגע האבן, מי הרתיחה העולים מן האבן נוגעים שם וש"י ומ"מ בקערות שיש להם אוגנים ובליתות כעין כפתורים ופרחים שאז א"א להעביר האבן ע"פ כולו ואפשר שגם מי הרתיחה לא יגיעו תיכף שם נכון להחמיר שלא להגעיל ע"י אבנים כ"א יכניסם ליורה: ומבואר בשעה"צ אות נ"ה: דהמקור הוא הט"ו ואו"ה.

הבדל בדין כ"ר בין דבר שנתחמם באמצעות קדירה לבין נתחמם ע"י האש עצמו

ולכאורה דין המי רתיחה העולים מן האבן דין עירוי כ"ר שנפסק הקילוח יש להם, דהרי לא כתב האו"ה שיקפיד שלא יפסיק הקילוח, וגם לא מוזכר בשום אחרון דחייבים להקפיד ע"ז, ודבר שכיח מאד שכשופכים מים הוא מגיע למקומות שכשבר מנותק מן האבן מלובן, ואיך כותב האו"ה דמגעילים כ"ר עם זה, והעתיקו להלכה הט"ז והמ"ב, וביותר דדעת האו"ה מבואר בכלל לד אות כ"א ומובא ברמ"א סי' צ"ה סעי' ג' ובש"ך סי' צ"ה סקי"ח דמיד דנחת העירוי על הכלי, נהפך המים מיד לכ"ש, ורק מקום הנחיתה הוא בגדר עירוי כ"ר, ואיך יכולים המים הממשיך בקילוח לעשות הגעלה מדין כ"ר?

וכן דברי המרדכי צ"ע "וקערות גדולות או לוח שנושאים עליו מלייתות של בשר או של גבינה צריך ללבן אבנים באש ויניח על הדף ויערה עליהן או בקערה גדולה שאין יכול להכניס בכלי יעשה להם כן כי לפעמים נשפך מן המולייתא ורתחות על הדף על כן צריך כלי ראשון: - [א] משמע שמניח אבנים מלובנים על הדף ויערה עליהם מים, - והלא ברגע שהמים יורד מהאבן דין נפסק הקילוח יש לו ואיך נקרא כ"ר [ב] נשפך מן המולייתא ורתחות על הדף, הוא ג"כ נפסק הקילוח ולמה צריך כ"ר להגעילו?

ובע"כ דהראשונים הנ"ל נקטו לדינא, דכל רוטב או מים שבאה מהאש ממש, דין כלי ראשון ממש יש לו, ולכן כיון דהמים נרתחו מאבן מלובן, - דהא מבואר באו"ה הנ"ל דאפשר לשפוך גם מכ"ש, דהאבן ילבנו, דהיינו האש ממש, ולא ע"י קדירה, לכן דין כלי ראשון יש לו, כל עוד המים רותח.

ודינם מוכרח מגמ' מפורשת, דהנה איתא בגמ' פסחים דף עו. חם לתוך צונן, וצונן לתוך חם; רב אמר: עילאה גבר, ושמואל אמר: תתאה גבר. תנן: נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו - יטול את מקומו. קא סלקא דעתך בחרס צוננת.

בשלמא לרב דאמר עילאה גבר - משום הכי יטול את מקומו, דאזל רוטב מרתח ליה לחרס, והדר חרס מרתח ליה לרוטב. וכי

הדר רוטב אפסח - קא מטיי פסח מחמת חמימותא דחרס, ורחמנא אמר צלי אש - ולא צלי מחמת דבר אחר.

ולכאורה דברי הגמ' צ"ע, דרוטב הנוטף מקרבן פסח על החרס הרי דינו כעירוי שנפסק הקילוח, דלפי הש"ך בסי' ק"ה סעי' ה' דרק מפליט או מבליע כדי קליפה ומיד נתקרה ודין כלי שני יש לו, דא"כ דגמ' אזלינן לפי שיטת רב דס"ל עילאי גבר, מ"מ לא עדיף מטיפה שנפסק מתחת קדירה צוננת, לשמואל דס"ל תתאי גבר, דהגם דהטיפה הוא תתאי, מ"מ כיון דנפסק הקילוח דין כלי שני יש לו ואינו יכול לאסור, וא"כ איך קאמר הגמ' " דאזל רוטב מרתח ליה לחרס, והדר חרס מרתח ליה לרוטב. וכי הדר רוטב אפסח - קא מטיי פסח מחמת חמימותא דחרס, ?

ובשו"ת פני יהושע ח"ב סי' כ"ה כבר עמד בזה וז"ל "וקשה והא גם למ"ד אפי' עילאה גבר לא אתי שפיר כיון דהטיפה הוא כ"ש, א"כ לא מרתח ליה לחרס כלל, דכלי שני אינו מבשל, וכ"ש שאין החרס מרתח לרוטב לכ"ע, בין אי הוי עילאה למ"ד עילאה גבר בין אי הוי תתאה למ"ד תתאה גבר ואין הכלי חוזר ומבליע ברוטב, דחרס הוי כצונן לגמרי, ואין מבשל הרוטב כלל ולמה נאסר...ונ"ל דיש לחלק שפיר ביניהם, דהתם [בקדירה על האש] הולך ומתקרר משום שלא שלט בו האש בעצמו, שהכלי ה' מפסיק בינו לבין האש, והוא לא נתחמם אלא מחמת הכלי, אבל צלי, הוא עצמו נתחמם מן האש, והוי הוא עצמו כ"ר, וכמו שהקדירה, אפי' עירו התבשיל ממנה הוא עצמו כ"ר כל זמן שהוא חם, ה"ה צלי, ואע"ג דהניחוחו בכ"ש הוי כמו חם לתוך צונן דמבליע כ"ק לפחות כנ"ל וכן מצאתי באו"ה סי' ל"ז ס"ה ...

וכן מבואר באג"ט סעי' ט"ו או"ק ל"ב שהקשה ג"כ כנ"ל וז"ל "ולכאורה צ"ע מש"ס פסחים פ' כיצד צולין [עו], דאזל רוטב מרתח ליה לחרס, והדר חרס מרתח ליה לרוטב. וכי הדר רוטב אפסח... הרי דרוטב שנפסק מהצלי יכול לחמם להחרס, ואפי' החרס מבשל, כ"ש הרוטב עצמו. וצ"ל דשאני התם שהרוטב עצמו נצלה באש ודינו כדפנות שהוחמו באש, משא"כ בקלוח קדירה שהדפנות מפסיקין בינו לבין האור ע"כ אין חמימותו אלא בעודו בדפנות שהוחמו באש:

ויסוד הזה מובא גם בשו"ת בית אפרים יו"ד סי' ל"ח [ומובא בפ"ת יו"ד סוסי' צ"ב]: הקשה על דברי תוספות מסכת חולין דף צו: ד"ה עד שמגיע לגיד - ופלי התוס' ד"לאו דווקא עד שמגיע לגיד ממש ... ואפשר דרותח דצלי בלע טפי ולקמן בפרק כל הבשר (דף קיב). דאמר רב ההוא בר גזאלא דנפל לגו כדא דכמא דצלי בעי קליפה התם אפילו בצונן איירי ומשום דבר יונה רכיך טובא ובלע" ע"כ דברי התוס'.

והקשה הבית אפרים "ולכאורה תימא דהתם שהבר גזאלא הי' רותח והכמא צונן ובחם לתוך צונן תתאה גבר ובקליפה סגיא בכל גוונא ... אך לענ"ד נראה שכוננת התוס'...דאפשר דרותח דצלי בלע טפי ור"ל שאין דומה בשר חם דכ"ר שאין החמימות בא ע"י האור עצמו אלא הוחם בכלי ראשון ובכה"ג מיירי האי דחם לתוך צונן, משא"כ אם החמימות בא לו ע"י צלי על האש ממש, בלע טפי, ולפי"ז שפיר מיייתי עלה מהאי דבר גזאלא דאלמא אף חום דצלי סגי בקליפה, ואע"ג דהתם נפל לתוך צונן, מ"מ הי' לנו לומר דעירוי דצלי שחומו גדול יותר הוא מבשל עד כדי נטילה ולכן כתבו התוס' דהתם בצלי צונן...ולפי"ז מבואר דעת התוס' והרא"ש והסמ"ק והגמ"י ואו"ה

להצריך בצלי נטילה אף בנפל לתוך צונן ואין זה דומה לשאר חם לתוך צונן ולא מצינו סתירה לדבר זה, ואע"פ שקצת פוסקים מבואר מדבריהם להקל אף בצלי כמו בשאר בשר רותח, מ"מ קשה להקל נגד דברי התוס' ושאר פוסקים דלעיל. ע"כ

ובעצם, דעת שפתיו של התה"ד ברור מיללי דיש נ"מ בין בישול בקדירה לבין בישול בכח האש עצמו דז"ל בתרומת הדשן סימן קעו ז"ל שאלה: נר שהוא דולק מחלב מהותך, וקערה או כף מונח תחת הנר, ונפלה טיפה מפי הנר בשעה שהוא דולק בקערה או בכף צריכיך הגעלה או סגי בגרידא בעלמא?

תשובה: יראה דיש לחוש ולהצריך הגעלה כה"ג, ... אמנם נראה לחלק דהתם איירי בחלב רותח שנתחם בקדירה אצל האש, אבל נדון דידן חשיב רותח על ידי האור. והכי מוכח בתוס' פ' קמא דחולין ובאשרי פ"ב דע"ז דכתבו בשם הרמב"ם דסכינים של נכרים צריכיך ליבון מפני שרגילין לתקן בהם נר הדולק בו חלב, אלמא חשיב כה"ג רותח ותשמישו על ידי האור דרותח הוא טפי מרותח דכלי ראשון. והא קמן דהך סגי בהגעלה והך בעי ליבון, וא"כ לענין נדון דידן נמי יש לחלק ולומר דנהי נמי דמתקררת הטיפה כשפסקה מכלי ראשון וסגי בגרידא, אבל טפה שנפלה מרותח על ידי האור דרותח טפי אינה מתקררת כל כך בנפילתה ופסקה שלא תחשוב כרותח דכלי ראשון אלא דיינינן לה לכלל הפחות עדיין הוא רותח כעירוי דמכלי ראשון דבעי הגעלה. ע"כ

בו יבואר לכאורה דגם דעת הט"ז המג"א והש"ך לחלק בין רותח ע"י האש עצמו לבין נתחמם ע"י קדירה, ומבואר בצמח צדק דנקט כן בפשיטות ברמ"א, בט"ז, ובמג"א

והנה נראה דגם דעת הש"ך לחלק כנ"ל, דז"ל ש"ך סימן קכא ס"ק ז'...מיהו י"ל דהיינו דוקא בחם שע"י בישול לא אמרינן דמוליך בליעתו בכולו אבל בחם שע"י האור ממש אפשר דכ"ע מודו לדעת הרא"ש והרא"ה דלעיל דהאיסור מתפשט בכולו וכן משמע מדברי האו"ה כלל ל"ז דין ב' להדיא שכתב וז"ל וא"צ לבטל כל הכף של מתכות דאע"ג דחם מקצתו חם כולו מ"מ מאחר שחימומו רק ע"י חמין ולא ע"י האור עצמו אינו מוליך ומפליט בליעתו בכולו עכ"ל משמע דע"י האור עצמו מוליך בליעתו בכולו ומשמע נמי מדברי האו"ה אלו דעל ידי האור מוליך נמי פליטתו בכולו ... אלא בא לומר דהיכא דשייך פליטה מפליט בכולו כגון שפוד של איסור שצלו בו על האור בשר שצריך ס' נגד כל השפוד דכיון שמפליט בבשר ע"י לחות הבשר מוליך פליטתו בכולו כן נ"ל: ע"כ - חזינן דגם הש"ך ס"ל כאו"ה דכח האש יפה כחו מכתחילה דמוליך הטעם בכולו, אע"ג דבחם ע"י קדירה אינו מוליך ומפליט מכולו.

ובענינו של עירוי שנפסק הקילוח עיי' ש"ך סי' צ"ב ס"ק ל"ב "ואם הוא אצל האש והוא חם פשיטא דהוי כלי ראשון ועדיף מיניה, ואפילו העמידו עליו קדירה צוננת הכל אסור, אפילו התבשיל".

ועיין חו"ד סי' צ"ב סעי' כ"א דמקשה מש"ך סימן קכא ס"ק יז: דהביא מהר"מ מ"ץ דכתב בתשובה וז"ל איסור שנפל על הקדירה במקום א' אין צריך הגעלה בכולו כי כן אמר הרא"ש והא דאמרינן חם מקצתו חם כולו היינו דוקא לענין זה דאם הכלי נעשה חם בראש אחד ונפל האיסור בראש השני לענין זה מהני חם מקצתו חם כולו שגורם חמימותו לאיסור ליבלע בראש השני אבל לא מהני שאם נפל האיסור מצד אחד שיהא מתפשט בצד השני ע"כ... דאדרבה דעת רוב הפוסקים כמהר"ם מ"ץ והכי קיימא לן. ע"כ דברי הש"ך, והקשה החו"ד כיון דקדירה אינה שקוע בתוך החלב רק קצת, לא אמרינן בכל דחם מקצתו חם כולו, ונאסר רק מה שנוגע בחלב, ולמה אוסר הש"ך הכל ואפילו התבשיל.

ועיין הגהות אמרי ברוך על החו"ד [מהברוך טעם] סי' צ"ב סקכ"א דאישתמיטת' להחוו"ד מה שכתב הש"ך "ועדיף מיניה" היינו כיון **דהאש מחמם את הבשר בלי הפסק קדירה**, הוי ע"י אור ממש שזבה אמרינן חם מקצתו חם כולו כמו"ש הש"ך סי' קכ"א שעדיף מכלי ראשון, ע"כ.

וס"ל להגאון ברוך טעם דכי היכא גבי כלי מתכות יש נ"מ בין נתחמם ע"י רוטב לבין אש ממש, מחלק הש"ך בין קילוח של עירוי חלב אם נתחמם הבשר מהאש גופא או בתוך קדירה.

והגם דהש"ך ביו"ד סי' צ"א ס"ק כ"ו מיאן בדעת הגהמ"י ואו"ה שסוברים דבצלי רותח שנפל לחלב קר לא סגי בקליפה אלא בעא נטילה ע"ש, אולי סובר דגם צלי כשנפל לרוטב נתקרה כמו בבישול בקדירה, אבל בנפל לטעליר וכדו' יתכן דכח האש עדיין נשאר בו, כמו שכתב לגבי כלי שנתחמם ע"י האש.

וכן מוכח מדברי המג"א על המחבר בסימן שיח סעי' י"ט: אסור לטוח שמן ושום על הצלי בעודו כנגד המדורה אפילו נצלה הצלי מבעוד יום דמכל מקום יתבשל השום והשמן. וכתב המג"א ס"ק מ"ה בד"ה כנגד המדור - לאו דוקא דה"ה אם הוא רותח שיס"ב כמ"ש ס"ה וכ"מ מל' רש"י וכ"כ הפוסקים בי"ד דדבר שהוא גוש אפי' בכ"ש מבשל **וכ"ש צלי**...ע"כ

ממ"ש המג"א "וכ"ש צלי" מורה דג"כ ס"ל כהסברא הנ"ל, דאפי' אם גוש אינו מבשל בכ"ש, מ"מ צלי מבשל.

ועיין שם בט"ז ס"ק כ"ד שכתב ג"כ דלאו דוקא נגד המדורה דה"ה במעבירו מן האש כ"ז שהי"ל אסור לטוח עליו שום דהא עדיין כ"ר הוא. ולכאורה הרי הט"ז ביו"ד סי' צ"ד סקל"ד סובר דגוש אפי' אינו מפליט ומבליע וכ"ש שאינו מבשל, וכאן כתב דאפי' כשמעבירו מבשל, וע"כ דצלי שאני, ודין כלי ראשון יש לו.

ומצאתי כן בהדיא בשו"ת צ"צ יו"ד סי' ס"ה דמפרש הן דברי הט"ז והן דברי המג"א כמו שביארתי, דז"ל: ומה שהביא ראי' מדברי המ"א בא"ח סי' שי"ח ס"ק מ"ה דאסור לטוח שום או שמן על הצלי אפי' אינו אצל האש כו'. י"ל דידן יצלי דהתם לא שייך כלל לדין דדבר גוש בכ"ש דפליגי האו"ה ורש"ל עם רמ"א, דהאו"ה ורש"ל מיירי בבשר מבושל בקדירה ואח"כ הוציאוה מהקדירה ונתנה בכלי קר בזה פליגא דרמ"א ס"ל דהוי ככ"ש דפשיטא וגם הסברא נותנת שנתקררה ממה שהיתה תחלה בהכ"ר כיון שהריקוהו מכלי אל כלי וכדין כל כ"ש, והאו"ה ורש"ל ס"ל דל"ד לשאר כ"ש דהתם איכא דפנות המקררות כו' וכמבואר בט"ז כאן ובש"ך סי' ק"ה ס"ק ח' ובד"מ, אבל בבשר צלי שנצלה על האש ממש הרי בשעה שהיתה על האש היתה בודאי כ"ר ע"כ גם לאחר שסלקה מהאש דין כ"ר יש לה ממש, דאיזה שינוי הי' בה שתאבד שמה הראשון כיון שלא הריקוהו מכלי אל כלי ממילא טעמו וריחו וחומו לא נמר, שמא תאמר שזה עצמו היא השינוי מה שסלקה מהאש, ז"א דא"כ אף בכל כ"ר שהוסר מהאש נאמר כן, וזה דאי אינו כמבואר בדוכת' טובא ומהם בסי' צ"ה בטור קערו' ש"ב שהודחו ביורה כו' או אפי' אינה אצל האש כו' והכא נמי בבשר צלי זהו כ"ר גמור אף לאחר שהוסר מהאש כמ"ש המ"א הנ"ל, והוא מדברי רש"י בשבת ק"ט ד"ה שריקא. תדע דאל"כ למה המציא האו"ה ורש"ל דין זה מדעתם וסברתם הא דין מפורש הוא ברש"י הנ"ל ולא אישתמיטת חד מינייהו להביא ראי' מא"ח סי' שי"ח מדין דצלי הנ"ל, וגם האין פליג

הרמ"א ע"ז כאן, א"ז דלא שייך
הא דצלי לכאן, וכ"מ מדברי הט"ז
לשם ס"ק כ"ד ש"ל וה"ה במעביר מעל
האש כו' דהא עדיין כ"ר הוא הרי בהדי'
כמ"ש. ואילו לדברי הבית אפרים הכי הל"ל
וה"ה במעבירו מעל האש דהוי כ"ש אפ"ה אסור
כיון דהוי גוש, גם הל"ל דזה דוקא לדברי האו"ה
ורש"ל ביו"ד אבל לא לדברי רמ"א שם והאיך סתים
דבריו כיון דדין זה תלי בפלוגתא' דדבר גוש, ועוד
הרי הט"ז בעצמו ביו"ד בסי' צ"ד הסכים להקל
בדבר גוש בלא דוחקא והאיך סתם כאן לחומרא,
או"ה כדפי'. ולזה נתכוין המ"א לשם במ"ש "וכ"ש צלי"
ר"ל כיון דיש דיעות בדבר גוש אפ"ה בכ"ש (דהיינו
כשהריקוהו מהקדירה לכ"ש) מבשל וכ"ש צלי שלא
הוריקוהו שהוא כ"ר ממש:

שוב ראיתי בהגהות הגר"א סי' צ"ב ס"ק מ"ג בנר
של חלב שהותר שנפל ממנו טפה: ..דאע"ג דנפסק
הקילוה, מ"מ כיון דנתחמם ע"י האור עצמו, בכה"ג
אף בהפסק קילוח אינה מתקררת לכ"כ, ואוסרת כמו
עירוי דכלי ראשון.. והביא ראי' מהגמ' הנ"ל של נטף
מרוטבו על החרס...

ועיין גם בכו"פ סי' ק"ה סק"ה דג"כ נתקשה מהגמ'
דנטף מרוטבו על החרס ות"י "לכן נראה לחלק כי
יש הבדל בין נפסק הקילוח היינו בדבר המתבשל
בקערה, וכלי דמפסיק בינו לבין האש ודופני הכלי
מחזקים החום, ולכן כשמערה ונפסק הקילוח פסק
חום הכלי מהאש, ואין לו כח לבשל, אבל צלי שאצל
האש, היא בעצמו קולט כח חום אש, וא"כ בכ"מ
שינתק, חומו בקרבו מחום אש, והוי כמטלטל כלי
ראשון ממוקם למקום, וא"כ שם בפסח דהוא צלי
הוי כלא נפסק הקילוח, כי תמיד על הרוטב שנצלה
באש כח אש, ואם יפרד מעם בשר הוי כשני קדרות
ראשונות המפורדים זה מזה וכח אש בו זה ברור
ונכון.

ועיין גם חימודי דניאל דיני כ"ר דנקט לדינא
דנתחמם ע"י אור נשאר כלי ראשון עיי"ש בסוף.

וכן מבואר בחזו"א יו"ד סי' ט' אות ו' דמחלק כגון
דא וז"ל "ועיקרו דהיכא דנתחמם כנגד האש בלא
אמצעות הקדירה, כי נפרד מן האש, נמי חשיב ככ"ר,
וכדמוכח בגמ' בנטף מרוטבו, ואז צריך קליפה"
עיי"ש.

וכן ס"ל החזו"א (יו"ד סי' ט' אות ה') דז"ל: "והנה
מהא דאמרו פסחים ע"ז..... ואילו בשר שנצלה על
האש והסירו מעל האש אין בו ספק שהוא ראשון,
...או דלמא הפסקת הקדירה מחשיב את מה
שבקדירה לכח שני וכל שהן מחוברין להקדירה הרי
הם חום ראשון אבל כל שנפרדו מן הקדירה הרי הן
שני.....ומהא דאמרו דנטף מרוטבו על החרס או על
הסולת תליא בפלוגתא דרב ושמואל, אע"ג דנפסק
הקילוה, אין ראיה דהתם הרוטב היה על האש בלי
הפסק קדירה...:

וא"כ לפי"ז מיושב הגמ' פסחים הנ"ל, דכיון דלהרוטב
דין כלי ראשון יש לו, דהי' על האש ממש, ויש לו
דין כלי ראשון ממש, א"כ כשנפל על החרס וחממו

ונכנס בתוכו, לרב דעילאה גבר, א"כ הרוטב מחמם
להחרס ויש להחרס דין כלי ראשון כמו הרוטב, דהרי
דומה לכלי ראשון רותח שהורידו מעל האש ונפל
דבר קר לתוכו ונתחמם ליס"ב, דפשיטא דגם להדבר
שנפל בפנים דין כלי ראשון יש לו ומבשל, כמבואר
באריכות בט"ז סי' צ"ב סק"ט ד"ה כתב מהרי"ל,
ושפיר מובן הגמ' הנ"ל.

והשתא דאתינא להכא, יוצא דדעת השו"ת הפני
יושע, הבית אפרים דמברר דכן דעת התוס' והרא"ש
הגה"מ והאו"ה, התה"ד בסי' קע"ו, והרמ"א בסי'
תנ"א מדברי המרדכי פ' כל שעה, והגהות מיימוני
פ"ה, ואגור, ואיסור והיתר הארוך כלל נ"ח, הט"ז
המג"א בסי' תנ"א וסי' שי"ח, והש"ך והט"ז בסי'
צ"ב, הגר"א, הכו"פ, האג"ט, והחזו"א כולם נקטו
דדבר דנתחמם ע"י האש, דינו יותר חמור מדבר
שנתחמם ע"י קדירה, ודין כלי ראשון יש לו, ואפי'
נפסק הקילוח, כדחזינן בגמ' נטף מרוטבו על החרס,
א"כ קומקום שחמלי שיש בו גוף חימום גלוי, וגם
ממש, ולא ע"י קדרה המתחמם מהאש, דין כ"ר יש
לו בכה"ג במים, כדאשכחן גבי אבן מלובן בסי' תנ"א
דהמים שנתחמם ע"י האבן, אכתי דין כ"ר יש לו,
אע"ג דנפסק הקילוח, וכ"ש כאן דהוא תוך הקדירה
ממש.

והנה מדברי רעק"א משמע דגם לבישול, ואפי'
להגעלה לא צריכים דפנות המחממות, דעיי' רעק"א
בהגהותיו למסכת שבת דף מכל: על תוס' [ד"ה
אבל] דמיייתי ראיה דעירוי אינו ככלי ראשון ממש,
ממר עוקבא דזבן יורה מעכ"ם אהדר ל' גונפא,
ומסיק כבולעו כך פולטו, מה בולעו בניצוצות אף
פולטו בניצוצות, ואי עירוי ככלי ראשון מאי איריא
משום דבלע בניצוצות אפ"ל בלע בליעה גמורה פלט
בניצוצות שהוא עירוי, אלא ודאי לא מבשל אלא
כדי קליפה. והקשה הרעק"א: "ק"ל דלטעמיך אף
אם עירוי לא הוי כ"ר היינו בעירוי על צונן, אבל הכא
דהעירוי על גובה הכלי שהוא חם, אף אם ה' העירוי
מצונן לחם, היה חם דתתאי גבר, מכ"ש בעירוי מכ"ר
על כ"ר וה' יאיר עיני":

ומוכח מדבריו דלבישול של כ"ר, גם להגעלה,
לא בעא דפנות מחממות, דאי בעא, נהי דתתאי
גבר והרי נפל על קדירה חם, מ"מ הרי הוא מחוץ
לדפנות, ואיך אפשר להגעיל בלי דפנות, בליעה
גמורה של כ"ר ממש, ואה"נ דהכא נבלע גם בלי
דפנות המחממות וככ"פ, מ"מ מוכרח מר עוקבא
לומר " מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות",
ומה קושיית רעק"א? דבשלמא אי עירוי ככ"ר
ממש, היינו דמחשבין הקשר שלו עם הכ"ר כאילו
הוא עדיין בתוך הכ"ר, ובתוך הדפנות, שפיר שייך
להגעיל, אבל אי אינו ככ"ר ממש, רק ע"י תתאי גבר
רוצים לתת לו כ"ר, כקושיית רעק"א, הרי עדיין חסר
לו דפנות המחממות, ובע"כ דס"ל לרעק"א דכ"ר
נשאר כ"ר כל עוד דלא נתקרר ע"י תתאי גבר, ואפי'
להגעלה לא בעא דפנות המחממות.

אולם החו"ד מצריך לדין כ"ר דפנות, דז"ל בבאוריית
סימן צא ס"ק ז: עיי' ש"ך ס"ק ה' דדוקא כשנפל על

בשר רותח שמונח בקדרה,
אבל לא על צלי חוץ לקדרה, ע"ש.
מוכח מכאן דלא מיקרי רוטב לאסור
הכל לדעת הטור רק כשהוא בקדרה,
דאיכא ג"כ הבל הקדרה, דהא חלב דהכא
לא מיקרי רוטב, וכן אפילו שניהם רותחין לא
מיקרי רוטב כשהן חוץ לקדרה, וראיה ממה שכתבו
התוספות [ד"ה אין] והרא"ש [פ"ח סימן מח] חולין
דף קיג ע"א] דאם נשפך דם רותח על הצלי דאין
צריך רק כדי נטילה.

ומ"מ מסיק שם: אבל אם נפל רוטב צונן על בשר
רותח המונח בקדרה, כיון דקיימא לן תתאה גבר,
כשנעשה הרוטב רותח מיקרי רוטב שבקדרה ואוסר
הכל, וראיה מהר"ן [שם] שכתב גבי תתאה גבר וז"ל,
ובר גזלא דנפל לגו כדא דכמא דאמרינן [פסחים
עו, א] אבל צלי בעי קליפה, זהו לשמואל, אבל
לרב דאמר עילאי גבר נאסר כולו, והכי נמי לדידן
כשהתתאה רותח, ע"כ א"כ כ"ש הכא דהתתאה
הוא אש ממש.

הגעלה בקומקום עדיף מאבן מלובן

והגם דהמשנה ברורה בסי' תנ"א סעי' ט"ז מעתיק
הא"ר' בשם הב"ח, והפ"ח³ דמה שהתירו להגעיל
באבן מלובן היינו דוקא בכלים שרוב תשמישן
אינו בכלי ראשון אלא בעירוי, ובשו"ע הרב סעי'
ל' מחמיר לכתחלה ומקיל בדיעבד - "דאבן המלובן
אין לו כח להרתיח את המים ולחמם אותם חום
גדול כ"ר", וכן דעת המ"ב ס"ק פז ואם היא גדולה
וכו' - דבקטנה שאפשר להכניסה לתוך יורה אין
להקל להגעילה באופן כזה דיש פוסקים שסוברין
דאף על ידי אבנים לא מקרי הגעלה בכלי ראשון
אלא עירוי, וביה"ל ד"ה דכל' מסיק בנוסף להנ"ל
דדוקא היכא שהכלי אב"י אפשר לסמוך על אבן
מלובן, דחשש להב"ח והפ"ח, מ"מ הט"ז סתם
להיתר, דסמך דאבן מלובן הוא כ"ר, וגם מה שהעירו
הפ"ח והב"ח דצריך אש מתחתיו, הרי בקומקום
יש אש מתחתיו, ועדיף שהאש הוא במים עצמו ולא
בקדירה שבתוכו המים, וגם מה שהעיר הב"ח דאבן
מלובן נקרא עירוי, היינו במקום שאין אש תחתיו
כיון שהמים נחל ונפסק מהאבן המלובן, משא"כ
בקומקום, וגם נימוקו של השו"ע ר"ד "דאבן המלובן
אין לו כח להרתיח את המים ולחמם אותם חום גדול
כ"ר" - הרי עינינו רואות דהמים רותחים ומעלים
אבעבועות מהר יותר מכל קדירה, וגם אגן הרי לא
מגעילים בזה רק כפות ומזלגות שרוב תשמישן
כ"ש, שהרי כלים גדולים לא נכנסים בקומקום, וגם
רק כלי אב"י, כמבואר ברמ"א סי' תנ"ב סעי' ב', וא"כ
בקומקום יוצא כל הדיעות הנ"ל וגם המ"ב בביה"ל
דבעא אב"י.

ומה שהעירו שאולי דומה מים שהוחמו בחשמל
לחמי טבר'י, המבואר בסי' תנ"ב,= כבר הכריעו
גדולי הפוסקים, ביניהם הגר"ש אויערבך זצ"ל,
הגר"ש אלישיב זצ"ל, מובא בספר שבועת יצחק
[על חשמל] סוף פ"ט, להיתר לכתחלה, וכן שמעתי
מפי ידידי הגאון רבי משה שטיין שליט"א שכך פסק
גם מו"ר בעל שבט הלוי זצ"ל.

ה ד"ה כגון] גבי סכינים, אבל לירות ומחמי חמין וכיוצא פשיטא שצריך שיהא האור
מהלך תחתיו וכמו שכתבתי לעיל משום דכבולעו כך פולטו:

4. **ביאור הלכה סימן תנא סעיף טז ד"ה * דכל כה"ג**: דכל כה"ג הוי הגעלה דכלי
ראשון - הפ"ח האריך בזה דלא הוי ככלי ראשון ממש ולא מהני זה בדבר
שנשתמש בהן על האש בכלי ראשון ממש דעיקר עצה של שימת אבנים לא
מהני אלא להעלות הרתיחה למעלה אבל דוקא בכלי שתשמישהו ע"י עירוי
ולא בכלי שנשתמש בכלי ראשון ומסיק דאפשר דלא כתבו הפוסקים
זה אלא כאן גבי מדוכה וכן לעיל בסי' בקערות גדולות שרוב
תשמישן ע"י עירוי מכלי ראשון וכל כה"ג וכדבריו כתב גם
הא"ר בסי' בס"ו בשם הב"ח וע"ש שכתבתי דאין כדאי להתייר
אלא באינו בני יומו ע"ש:

1. **אליה רבה סימן תנא** (ט) וקערות גדולות וכו'. דעת הב"ח [סימן תנב ס"א] דוקא
בקערות שידוע שלא נשתמשו אלא ע"י עירוי, אבל בחשש שנשתמשו פעמים גם בכלי
ראשון לא מהני ע"י אבן מלובן שזה אינו אלא כעירוי ע"כ. מיהו בהגהות מיימוניות
פ"ה [קושטא הכ"ג] משמע קצת דהוי ככלי ראשון, וכן מבואר במהר"י ווייל שאביא
בסי' (לי"ט) [מ]. ויש להקל בכל הקערות ולא בדבר שרוב תשמישו בכלי ראשון,
וכן מבואר במהרי"ל [ע"י שם אות ו' ואות י']:

2. **ב"ח אורח חיים סימן תנב**: ...ולא הוי כלי ראשון אלא כשהחמין הם
באותו כלי שהרתיחו בו על האש.

3. **פרי חדש אורח חיים סימן תנא סעיף טז**:...ואפשר דלא כתבו
דמיקרי הגעלה בכלי ראשון אלא דוקא למדוכה ולדין קערות
גדולות שרוב תשמישן בכלי שני, וכמו שכתבתי לעיל [אות]

ברכה על ביעור חמץ בפסח

שאלה:

מוצא התיכת חמץ בתוך הפסח שדינו שמחוייב לבערו, האם מברך ברכת על ביעור חמץ כיון שכבר בדק במצא וביטל. ומה הדין בזמנינו שכותבים בשטר מכירה שמוכרים כל חמץ בכל מקום שהוא האם צריך לבער, או דילמא סגי שיניהם במקום שנמכר לנכרי.

צדדי השאלה:

האם ברכתו כשעת הבדיקה חלה גם על חמץ המצא בתוך הפסח או לאו.

תשובה:

המוצא חמץ בפסח אפילו מוצא כזית ומבערו לא יברך. והמנהג לבערו אף שכותבים בשטר מכירה שמוכרים כל חמץ בכל מקום שהוא, ואם קשה לו לבערו יכול להניחו במקום שנמכר לנכרי, ולעשות מחיצה שלא יבא לאכלו.

הגמ"מ:

(א) תשובה. בשו"ע סי' תל"ה קי"ל לא בדק ליל י"ד יבדוק ביום י"ד באיזה שעה שיזכור מהיום, לא בדק כל יום י"ד יבדוק בתוך הפסח, לא בדק תוך הפסח יבדוק לאחר הפסח, כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה, ועל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך, ובטו"ז כתב וז"ל כתב המ"מ הטעם [שאינו מברך על בדיקה שלאחר הפסח] מאחר שאוכל חמץ ואינו בודק אלא להבדיל בין חמץ זה לחמץ אחר האין יברך על ביעור חמץ אבל בתוך הרגל שהוא מצוה שלא יראה חמץ ברשותו ודאי יש לו לברך עכ"ל, ולפי"ז נראה דאם ביטל קודם הפסח ובא בתוך הפסח לא יברך על הבדיקה כיון דגם זה אינו עובר על כל יראה כיון שכבר ביטלו ואין הבדיקה אלא כדי שלא יאכלנו אלא די"ל כיון דאינו אוכל חמץ כלל הוה הבדיקה חיובית מחמת איסור אכילה וספק דבריהם להקל כנ"ל ע"כ, הרי דבטו"ז נוטה שלא יברך. ובמג"א שם גם מספק"ל בזה בסוף סי' ב', וכתב ואם מצא חמץ בביתו צ"ע אם יברך עליו כיון שביטלו קודם הפסח וכבר קיום תקנת חכמים בבדיקה, אולם המג"א ריש סי' תמ"ו כתב בפשיטות דבכה"ג אף שבדק וביטל יברך במוצא חמץ בתוך הפסח, וכ"כ בחק יעקב סי' תל"ה, ובסימן תל"ו דיברך, וכן נקט לדינא בשו"ע הרב בסי' תל"ה סעיף ד' דיברך אף אם ביטל כל חמצו קודם הפסח שאינו מצווה לבערו מה"מ מ"מ כיון שגזרו חכמים שאין ביטול מועיל כלום מטעמים ידועים הרי חמץ זה כאילו לא נתבטל ועובר עליו בב"ב וב"מ דס"ו וגם יש בו מצות תשבתו מד"ס ולכך מברך וציונו על ביעור חמץ עכ"ל, וכ"כ בריש סי' תמ"ו.

ובקונ"א בסי' תל"ה כתב ואף שהטו"ז מסתפק בזה אין ספיקו מוציא מידי וודאי של מג"א וחק יעקב והלכך לא שייך כאן ספק ברכות להקל ועוד שהמה רבים עכ"ל. פי' ואם יש רבים שס"ל לברך ויחיד ס"ל שלא לברך לא אמרינן ספק ברכות להקל.

אולם במשנה ברורה כתב בזה סוף סי' תל"ה דכיון דיש דיעות בין אחרונים אם צריך לברך כיון שכבר בדק וביטל כדנינו וקיים תקנת חכמים אפשר דברכה ראשונה שבירך אז קאי על כל מה שימצא אף בתוך הפסח וספק ברכות להקל, ובשע"צ ציין דעת האחרונים שס"ל לברך המג"א והח"י והמקו"ח והגר"ז, אכן בא"ר, וחק יוסף, ופמ"ג, ומגן האלף מצדדים דספק ברכות להקל, ע"כ.

(ב) וכיון שכתב השו"ע הרב דהטעם דיברך דאין ספיקו של טו"ז מוציא מידי וודאי של מג"א, ועוד שהוא יחיד וכיון שיש לנו עוד רבים מאחרונים שס"ל שלא יברך הוא הא"ר וחק יוסף, ופמ"ג, ומגן האלף א"כ שוב הדינן לכללא דספק ברכות להקל כיון דהטו"ז לאו יחיד שיש לו חבר בדברי האחרונים.

(ג) וגם מש"כ השו"ע הרב

במקום שיחיד ס"ל שלא לברך לא אמרינן ספק ברכות להקל לאו מילתא דפשיטא הוא כלל, עיין בשד"ח אסיפת דינים מערכת ברכות [י"ח - ד'] דכתב דתליא באשלי רברבי, עיי"ש שקיבץ כל האחרונים בזה.

(ד) ומצאתי לפמ"ג בספרו ראש יוסף עמ"ס שבת דף כ"ג ע"א בהא דקאמר בגמ' שם דבדרבנן בוודאי בעי לברך אבל בספק לא בעי לברך וכתב לפי"ז דבדיקת חמץ דעל הספק נתקנה [דשמא לא ימצא חמץ כמבואר בראשונים ובשו"ע ונו"כ] אם מצא חמץ בפסח לא יברך ע"ש, ואף שיש לדון דבדיקת חמץ כשבודק לפני שידוע מקום החמץ זה על הספק אבל כאן שכבר מצא החמץ והוא וודאי חמץ למה לא יוכל לברך על ביעור חמץ אף ש"ל דהוא אסור, משום די"ל שונכס בכלל הביטול שביטל קודם הפסח, אך י"ל כיון דעיקר הבדיקה נתקנה בכה"ג אף שעכשיו הוא לא ספק מקרי ברכה על הספק ודו"ק.

(ה) אולם מה שיש עדיין לעיין לדינא בגוונא שמצא פחות מכזית חמץ האם יברך ובשו"ע הרב אף שס"ל כנ"ל שיברך כתב בסי' תמ"ו סעיף ג' וכל זה כשיש כזית בחתיכת חמץ זו שמצא בתוך הפסח אבל אם אין בה כזית לא יברך על ביעורה לפי ש"א שפחות מכזית חמץ א"צ לבערו כלל אם כבר ביטלו קודם הפסח כמו שיתבאר בסי' תנ"ט ויש לחוש לדבריהם שלא לברך על ביעור פחות מכזית חמץ שכל ספק ברכות להקל עכ"ל, ובקונ"א שם בירר הדברים בארוכה עיי"ש.

אולם בפמ"ג שם [א"א ס"ק ו'] כתב די"ל דיברך ועי" ח"י ע"כ. וכן מבואר בחק יעקב סי' תמ"ו ושם ר"ל דאפי' על תערובת משהו שהוא ג"כ דרבנן יש לברך אכן המג"א כתב דאין לברך על תערובת משהו עיי"ש מבואר דבחמץ פחות מכזית בעין וודאי דצריך לברך וכיון שכן אף שס"ל לפמ"ג וחי"י לברך וש"ע הרב ס"ל שלא לברך והוא יחיד ובכה"ג כתב בעצמו שלא אמרינן ספק ברכות להקל מ"מ כיון שרבים מאחרונים ס"ל שפחות מכזית חמץ אין בל יראה כמבואר בשו"ת חכ"צ סי' פ"ו, ושאג"א סי' פא ועי' עוד שו"ע הרב סי' תמ"ב סעיף כ"ח שאף מדרבנן אינו חייב לברך ואף בלא ביטול וי"א דווקא בביטול עיי' בקונ"א שם ס"ק י"ז, י"ח, א"כ בכה"ג יש לחוש לדבריהם עכ"פ לגבי ברכה וספק ברכות להקל. (ואולי י"ל דתלוי בפלוגתא אחרונים אם חצ"ש דמצוה הוי מצוה וכמו דהוי איסור דאם הוי מצוה י"ל דמברך ודו"ק).

(ו) עוד נלענ"ד לומר לפימש"כ באור דרוע סי' רנ"ו בשם ר' יצחק ב"ר אברהם ורבי יעקב דאפשר דתשבייתו מעריט"ט ע"ש, הרי דס"ל די"ל תשבייתו אינו נוהג בפסח, וא"כ יש לדייק להנ"ל דלא לברך כיון דאין יכול לומר וציונו דהמצוה הוא רק מעריט"ט וספק ברכות להקל.

(ז) ועיין בפרי מגדים אשל אברהם [סימן תמו סק"א] כתב דעיסה שנתחמצה בפסח דלא היה בכלל הביטול, אף שכבר בדק מברך עתה, דמן התורה חייב לבער

עכ"ד, ויש להוסיף תבלין על זה דמכיון דבשעת הברכה שקודם הפסח אין דעתו על מה שיתחמץ בפסח שפיר צריך לברך, ועיין מגן האלף סק"ב, ובפרט בזמנינו ששטר מכירת החמץ לנכרי נכלל כל חמצו של אדם, כבר כתב בדברי גאוני' [דין קכת] בשם הסמא דחיי [כת"י] שאין לברך על הבדיקה בימי פסח שהרי החמץ שייך לנכרי,

(ח) ועיין במקראי קדש [פסח ח"א סימן ע"ד] העיר דלפי מנהג זה שכותבים בשטר מכירה שמוכרים כל חמץ בכל מקום שהוא שאם מוצאים בזמננו חמץ בבית בפסח אין לשורפו או לבערו מן העולם בכל צורה שהוא, שאין יוכל לבער דבר שאינו שלו והוא קנין הנכרי, ואדרבה בשעה שיקחה לשריפה הרי גזל בידו וקנאו להתחייב באונסין, אלא יקח החמץ מיד עם מציאתו ויצניעו עם שאר החמץ במקום שמכור לנכרי.

ובשו"ת שבת הלוי [חלק ט סימן קטז] כתב דאם חמץ זה באמת מכור, א"כ דינו כחמץ של גוי הנמצא ברשות ישראל בלי קבלת אחריות שבי"ט כופה עליו כלי כמבואר סי' תמ"ו ובחובה"מ עושה מחיצה יו"ד, וכיון שכאן ריעותא מחמת הגבהת חמץ או שריפתו, ולא יכול להגביה או לשרוף ע"פ דין אם חוששים למש"כ כב' בענין זה באורך, א"כ דינו כחמץ הנמצא כנ"ל שעושה מחיצה יו"ד. מכ"מ אם זה אי אפשר במציאות, יראה דיגביהו ויכניסנו לרשות גוי המכור בלא"ה, ומה שחושש כב' מתשובת הריב"ש סי' ת"א הידועים במגביה חמץ ברה"ל של הפקר דזוכה לעבור בב"י ובב"י, כבר רמזתי בשבט הלוי ח"ו סי' נ"ג דגם בשל הפקר אם אומר בפה מלא שאינו רוצה לקנות רק לטלטל איסורא לא ניחא לי' דליקני גם סתמא כאשר העיר הריב"ש עצמו, עיין ב"מ ק"ב, ועיין שו"ע או"ח סי' תמ"ח בגוי שהביא חמץ לרשותו ובפוסקים וגר"א שם, ומכ"ש בחמץ שיש לו בעלים ואינו רוצה להפקיע הבעלות שלהם, עיין לשון הריב"ש שם, וגזרה דשמא יאכל שכ' הריב"ש שם לא שייך כאן, משום סברת הוא עצמו מחזור עליו לשרפו מיכל אכיל מיניה, וה"נ מחזור להוציאו מרשותו כדי שלא יכשל בו. ע"ש,

ומה שהעיר המקראי קדש דהוי גזל, י"ל עיין בחזון איש [או"ח סימן קי"ח סק"ה] שאין חובת ביעור אלא על הבעלים, והנפקד אינו בעלים, אף שהחמץ גורם למזון לעבור בב"י, מ"מ כשמבער מן העולם מבער את גוף החמץ והגוף אינו שלו ולא רמיא עלי' מצות תשבייתו של ביעור מן העולם רק חובה עליו להשביט אחריותו ורשאי להחזירו לנכרי, ומיהו אם אי אפשר לו להחזירו רשאי לשרוף ע"מ לשלם לנכרי וממון נכרי מופקר לישראל בזמן שהוא נכשל בהן לעבור עבירה אלא דחייב לשלם לנכרי ע"כ, וצ"ע במקור דברי החזו"א דמותר לבער חמץ הנכרי ולא הוי גזל דממון נכרי מופקר הוא לישראל בזמן שנכשל בהן לעבור עבירה, וחשבתי לומר לפי"ד החכ"צ בסי' כ"ו

דהא דגזול עכו"ם אסור והוקשה במהרש"ל הא התורה לישראל נאמרה ולא לעכו"ם, ותי' דהטעם דאסור לא משום העכו"ם אלא כדי שלא ירגיל הישראל עצמו במידות רעות ומגונות ויבוא לגנוב גם מישראל ע"ש. וכ"כ הרמב"ם בפירושו מ"מ מס' כלים הביאו בחלקת יואב ח"א סי' כ"ה בסופו. ע"ש ורבים מאחרונים הביאו כן בשם החכ"צ, ולי צ"ע טובא דמהרש"ל בעצמו תירץ האי תירוץ על האי קושיא וחכ"צ מתרץ עליו שלא קשה כלל ביסוד הנ"ל ולא ראה גוף דברי הרש"ל בפנים והוא בים של שלמה ב"ק פ"ה ה"כ שכ"כ ע"ש, ולפי"ז י"ל דכשגזול לצורך שלא יעבור עבירה לא ירגיל עצמו בזה כיון דמקיים בזה מצוה דתשבותו, ונמנע בזה מלעבור על ל"ת דבל יראה כל רגע.

ומצאתי סייעתא לדברי בשד"ח כללים מערכת האלף אות ק"ד ד"ה עוד כתב לי שישב בזה קושי' התורת חיים בחי' לב"ב (ט"ז). דהאיך עשה איוב גזול שדי יתומים ומשביחן ומחזיר להן הלא אף גזול ע"מ לשלם תש"כ אסור ע"ש ועפ"י הנ"ל מיושב דהנה בספר עמודי אש סי' ו' אנהיר לן עיינין דדבר שאסור משום הרגלה הוא רק אם עושה כן בלא מצוה משא"כ באם רוצה לעשות זה למצוה והמקרה לא יתמיד לא שייך לאסור ע"ש, וא"כ ה"ה היה רשאי איוב לעשות כן דהא כל הטעם דאסור הוא משום הרגל עבירה והיכי דמכוין לש"ש לא שייך זה ואיוב לש"ש נתכוון ע"כ, ולפי"ז א"ש בני"ד וראי' לזה מדברי העמודי אש.

וראיתי באבני נזר שכתב בכזאת לח"א שהוקשה לו על תי' [בסי' שכ"ג ס"ק י'] דלכן אין איסור גזילה נכרי דכיון דעובר גם בעשה דתשבותו המצוה מפקיע ממון של נכרי כיון שהכל מצווין לשורפו ונמצא כי בשעה שמבערו אינו גזולו כלום שכבר נעשה הפקר על ידי חיוב ביעור והיינו דחמץ מפקיע מידי שיעבוד הנכרי, והוקשה לו חכ"א בסי' שכ"ה אות י"ז דא"כ יקשה לשט"מ בכתובות דר"מ סובר בפיקו"ג יעבור ואל יהרג נימא משום פיקוח נפש נפקע ממונו, והשיב לו בלבד

שבעצמו אינו דמיון כלל אך גם לא אמרתי רק בגזול הגוי שאין האיסור מפאת חסרון הגוי ושוב אין ישראל גזול אבל בגזול ישראל זה עצמו שיפקע ממון ישראל הוא נגד רצון התורה שהתורה אמרה לא תגזול שלא יופקע ממון ישראל עכ"ל. ואולי י"ל עוד דהמקור הוא מהא דציוותה התורה אבד תאבדון בע"ז דצריך לשרש אחריה ואף דשייך לבעלים חזינן דאין כאן גזל, ועיין בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ל"ח בהא דרחל גנבה את התרפים אין כאן גזל כיון שעומד לבערו ע"ש. ובמה שהעיר עליו בחמדת ישראל דיני ב"ב אות ה', ועיין באבני נזר יור"ד סימן קכ"א סק"ד.

ט) ובשו"ע הרב [או"ח סי' ת"מ קונ"א אות י"א] כתב לתרץ בזה. דגזילת הנכרי אין בו איסור אלא אם נתכוון לגזלו ממש ע"מ שלא להחזיר דמי הגזילה אבל אם הוא רוצה לשלם דמיו אינו עובר משום לא תגזול אלא משום לא תחמוד כדאמרין בפ"ק דב"מ דף ה' ע"ב וע"ש בתוס' ובמפורשים וכיון דגבי לא תחמוד כתיב רעך אין איסור בשל נכרי כמש"כ הכ"מ ריש פ' מה' גזילה לענין עושה, ועוד כיון דבהיתרא אתי לידה ה"ז דומה להפקעת הלוואתו דשרי כמש"כ הכ"מ שם וכ"כ רמ"א באב"ע"ז סי' כ"ח ס"א בהג"ה לפי מ"ש הב"ש שם וע"ש בח"מ סי' ק"ג ס"ק כ"ג מבואר שם בהדיא דהמוכר משכונן של נכרי שבידו הרי זה מכירה גמורה וקנה הלווקח שהרי האשה מתקדשת בו וכש"כ בנידון דידן דישראלם לו דמיו דאין כאן בית מיוחד ע"כ.

ומש"כ השו"ע הרב דבגוי אין איסור בגזול ע"מ לשלם, עיין באבנ"ז סי' מ"ד אות ד' חולק עליו וכתב שם דאף לשו"ע הרב זהו רק במטלטלין ולא בקרקע ע"ש, וכן בסי' שכ"ג כתב בפשיטות דוודאי נדעשה גזלן.

י) ובמנ"ח בקומץ המנחה [מצוה י"א] כתב ליישב מה שנשאל דלא הוי גזל הגוי דהא אפ"י ישלם חשיב גזל והשיב דכהא גוונא לא הוי רק מזיק גוי ובזה לא מצינו לכולי עלמא איסור בגוי דגם בישראל נראה דלא הוי רק מכה דהתורה ציוותה להשיב אבידתו מכש"כ שלא להזיקו אבל בגוי לא שייך זה ואף דבישראל אפילו רוצה לשלם לו אסור להזיקו היינו משום מצות עשה

של ואהבת לרעך כמוך ומה דסני עלך וכו' אבל בגוי לא שייך זה ופשוט ע"כ.

ובאמת מש"כ המנ"ח דגוף בישראל מה דאסור להזיק היינו מכח דהתורה ציוותה להשיב אבידה היינו ודאי דזה דחייב לשלם זה כתוב בתורה מכה בהמה ישלמנה ורק האיסור להזיק נלמד מהשבת אבידה. וכן כתב ברש"ש כתובות י"ח, ובחלקת יואב חו"מ סי' כ', וקהלות יעקב ב"ק סי' א'. ועיין בפנ"י סוף פרק הכונס אם נפסל בעדות בזה ואכמ"ל, ועיין בדברי רבינו יונה ריש אבות דמזיק הוא בכלל לא תגזול.

יא) אולם מש"כ בשו"ע הרב דבגוי אין לא תחמוד לאו מילתא דפשיטא הוא עיין בפרמ"ג [סי' תר"ד סוף סק"א] דנסתפק בזה, וכדעת השו"ע הרב דאינו עובר כתבו כמה אחרונים והוא בשו"ת מחנה חיים ח"ב סי' ל"ב, חתן סופר שער המקנה קונ"א סי' פ"ח ס"ק ב', ובאבנ"ז סי' שכ"ה אות כ', ועי' בדבר משה תאומים מהדו"ת סי' צ"ה ס"ק ו', ובבאר יהודה על החרדים שכ"ח. ועי' פ"ת חו"מ סי' שנט"ש שהביא דברי הפרמ"ג הנ"ל וצייין למחנ"א גזילה סי' ג' ושו"ת יד אליהו סי' צ'. ועי' בשו"ת בצל החכמה שקיבץ השיטות בזה.

ומש"כ המנ"ח דאסור אפ"י ע"מ לשלם משום מצוה דואהבת לרעך כמוך כיון לדברי היד רמ"ה ב"ב פרק שני [סי' ק"ז] שכתב דאסור להזיק משום ואהבת לרעך כמוך, ומשום ולפנ"ע ע"כ.

ועכ"פ להנ"ל יש לפקפק בדברי המקראי קדש, וי"ל דאין כאן איסור בגזילה כיון שמשלם וכן למש"כ באבני נזר דהמצוה מפקיע ממון של הנכרי, ולא הוי גזל דממון נכרי מופקר הוא לישראל בזמן שנכשל בהן לעבור עבירה כלשונו החזו"א.

תבנא לדינא דהמוצא חמץ בפסח אפילו מצא כזית ומבערו לא יברך. והמנהג לבערו אף שכותבים בשטר מכירה שמוכרים כל חמץ בכל מקום שהוא, ואם קשה לו לבערו יכול להניחו במקום שנמכר לנכרי, ולעשות מחיצה שלא יבא לאכלו

הגאון רבי יצחק יהודה דויטש שליט"א

בחור ששכח לבדוק חמץ בחדרו בישיבה אם יכול לסמוך על המכירה

שאלה:

בחור הלומד בישיבה ויש לו שם מייטה מיוחדת לו וארון אשר בדרך כלל נעול על ידו, ושכח לבדוק את חמץ קודם בין הזמנים, אם סגי במה שיכתוב הדבר בשטר מכירת חמץ של אביו, או שצריך לטרוח לחזור לבדוק קודם הפסח, כי לפעמים הדבר כרוך כשירחא גדולה מאד מחמת שדר בעיר רחוקה, או שבנין הישיבה נעול וכדו'.

צדדי השאלה:

אם דינו כמוכר ביתו לגוי תוך ל' ואין לו בית אחר שחייב לבדוק כיון שחל על הגביר חיוב בדיקה, או שנחשב שיש לו בית אחר - אצל אביו וממילא יוצא על ידו את חובת הבדיקה.

תשובה:

אף שלכתחילה עדיף שיבדוק בעצמו, אולם במקום הצורך יש להקל לסמוך על המכירה, אך עדיף שהאב יקנה לבן מעט חמץ, ובכה"ג האב נעשה שליח לבדוק חמצו של הבן ויוצא לכו"ע מצות בדיקה.

הנימוק:

אין לו לפטור עצמו מן המצוה

הנה לכאן נראה פשוט שאף שעי"ז לא יעבור על בל יראה ובל ימצא, מכיון שאין החמץ ברשותו כל הפסח, מ"מ אין מקיים בזה מצוה, ורק שבפועל אין לו חמץ, וחז"ל תקנו לבדוק חמץ והוא מוציא מחיוב בדיקה זו. וראיתי לאחד מן האחרונים שכתב שאין ראוי לעשות כן רק בדלית ברירה, שאין ראוי לו לאדם לפטור עצמו מקיום מצוה. וצריך לזה דברי חז"ל

לפטור עצמו מחיוב בדיקה.

דהנה כתב בשו"ע (סי' תלו ס"ג): ישראל היוצא מבית א"י תוך שלשים יום ונכנס בבית אחר בעיר זו, או הולך לעיר אחרת, אינו צריך לבער בית הא"י שהרי יקיים מצות ביעור באותו בית אחר. אבל אם הוא מפרש או יוצא בשיירא ולא יכנס בפסח בבית, יש מי שאומר שחל עליו חובת הביעור כיון שהוא תוך ל' יום, וצריך לבער בית הא"י שהוא יוצא ממנו כדי לקיים מצות ביעור.

ולכאן לפי"ז מכיון ובחור אין לו מקום אחר לקיים מצות המסך בעמוד י"א

בברכות (לה ע"ב) בא וראה שלא כדורת הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים היו מכניסים פירותיהן דרך טרקסומן כדי לחייבם במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך דרך גגות דרך חצירות דרך קרפיות כדי לפטורן מן המעשר וכו', הרי שאין ראוי לעשות תחבולה להפטור מקיום מצוה. ולכאן לפי זה במקום הדחק כשהוא טורח גדול לחזור ולבדוק יש מקום להקל לסמוך על מה שמוכר לגוי.

הוי כיצא מביתו של הנכרי ולא תועיל לו המכירה

אמנם לענ"ד אין בזה רק הידור בעלמא שלא יפטור עצמו מקיום מצוה, אלא המכירה לא תועיל לו כלל

דיוני הוראה ורפואה

תוספת מיוחדת מתוך דיון הלכתי רפואי שנערך ב"מרכז ההוראה" בין גדולי הרבנים שליט"א לרופאים בכירים של קופ"ח כללית

הדיון נערך בחל בשאלות שנשאלו ע"י הרופאים, כאשר הרבנים מבררים את הפרטים אשר עליהם לדעת בכדי לבוא אל פסק ההלכה, ומיד החל דיון הלכתי בין הרבנים והועלו צדדים לכאן ולכאן ובסופו של נידון הכריעו הרבנים את המעשה אשר יעשו.

ומשיחתן של תלמידי חכמים אשר מפיהם אנו חיים ולאורם נלך, ממנו ניקח לפסק ההלכה. מה גם שבסופו של דיון מובאים הכרעות הרבנים הגאונים שליט"א מהו המעשה אשר נעשה ע"פ אמתתה של תורה.

מטבע הדברים היות והדיון נערך בימים אלו ימי ערב פסח הועלו מעט שאלות בהלכות הפסח, ואף בהם הכריעו הרבנים הגאונים שליט"א את דבר ההלכה והמעשה אשר יעשו והובאו כאן על גבי הגליון.

דיון מיוחד מסוגו התקיים בין כתלי "מרכז ההוראה", בנושאי הלכה ורפואה בשבת, עם בכירי רופאי קופ"ח כללית, הדיון נערך בראשות כ"ק אדמו"ר מסאווראן שליט"א נשיא "אוצר הפוסקים - מרכז ההוראה" ובהשתתפות גדולי הפוסקים רבני מרכז ההוראה הגאון הגדול רבי נפתלי נוסבוי, הגאון הגדול רבי שטיגליץ, הגאון רבי בצלאל וקסלשטיין, הגאון רבי בן ציון הכהן קוק, הגאון רבי משה ברנדסדורפר, והגאון רבי משה וויינרעב. כמו כן השתתף הנגיד הרבני מ"ה רבי יעקב וויינרעב שליט"א מייסד מרכז ההוראה. בפן המקצועי השתתפו רופאי קופ"ח כללית פרו' חיים יפה וד"ר ר' מרדכי פאואל, כמו כן גם הרב משה רוזנגרטן מנהל מגזר החרדי של כללית במחוז ירושלים והרב זבולון המבורגר מנהל מרפאת בני ברית בירושלים אשר מכירים את השאלות הרבות מקרוב.

נידון נטילת תרופות עם חשש חמץ בפסח

הנה בחמץ הנפסל מאכילת כלב, אין לו שם של חמץ, ולכן אינו עובר עליו בכל יראה וכל ימצא ומותר בהנאה. אך הוא אסור באכילה (ע"י משנ"ב סי' תמב ס"ק מ"ג). בתרופות אין דין של 'אחשביה' שמחשיב את החמץ כאוכל אפילו שהוא מעונין בו, כי עיקר דעתו הוא התרופה והסממנים, ולא על החמץ הטפל לסממנים, שנמצא שם רק בכדי לדבק, ממילא אין זה נקרא 'אחשביה' כי אין החמץ חשוב אצלו. (ע"י חו"א או"ח סי' קט"ז ס"ק ח)

שאלה: מה הדין בתרופות שיש בהם חשש חמץ לענין ליטלם בפסח?

אדמו"ר שליט"א:
הגדרת חמץ לא שייך לגלוטון, כי יש חמץ ללא גלוטון, כגון בוויסקי. והחשש של חמץ זה שלוקחים עמילן חיטה שמופרדת מחלבון ה'גלוטון', ומשתמשים בעמילן החיטה לבדו.

הגר"מ וויינרעב:
למעשה מנהג ישראל קדושים שמהדרין לקחת דווקא כדורי בליעה הכשרים לפסח אף שאינו ראוי לאכילת כלב גם אין נוטלים אותו בדרך אכילה כי אם בבליעה מ"מ היות ומכניסים את זה לפה נוהגים להחמיר בזה, בפרט שהיום אפשר לברר בקל.

הגרא"ש שטיגליץ:
הרי כתב בשאגת אריה סימן ע"ה שגם ברטיה יש אחשביה והגם שמעיקר הדין לא חוששים לזה אך ראוי להחמיר כשיש תחליפים ובפרט היום שיש מידע על הכל במדריכי כשרות כמו שהביאו כאן מקופ"ח כללית.

האדמו"ר שליט"א:
רוב המכריע של כל הפוסקים לא חששו לאחשביה ברפואה מ"מ יש להחמיר כשאין צורך בכך משום שההיתר של נפסל מאכילת כלב הוא דווקא בשנתקלקל, ולפעמים יש חומרי חמץ בכדורים שהיו ראויים למאכל אדם ולא נתקלקלו אלא שאין דרך לאכלם באופן זה. וכ"כ בשו"ת דברי מלכיאל.

קצ"ד שהיות והחמץ עצמו לא ראוי, ממילא הוא עצמו בטל ואין עליו שם אוכל. וכל זה הוא דווקא בבליעה אבל במציצה וכדומה אסור.

הגר"נ נוסבוי:
מה היא חוות הדעת הרפואית על הפסקת לקיחת ברזל במשך שבוע?

פרופסור יפה:
מי שלוקח תמיד תוספת ברזל, בדרך כלל הפסקה של שבוע לא תזיק לו כלום. אך במקרים שיש חוסר ברזל רציני והמוגלובין נמוך צריך לברר האם יש צורך דחוף שלא יפסיק לקחת ברזל כלל.

האדמו"ר שליט"א:
ישנם מקרים בהם הפסקת תוספת ברזל יכולה להזיק לכן יש להתייעץ עם הרופא המטפל, וכאשר לדעתו אין להפסיק את נטילת הברזל, בוודאי יש לקחת גם בפסח, ובפרט שכאמור אין חשש בכדורים כי אין בהם טעם.

הגר"ב צ' הכהן קוק:
גם בנידון דידן שמדובר באופנים שלא יודעים ממה הוא עשוי ולכן חוששים לחמץ, הרי לא שמענו שחולי צליאק שאסורים בגלוטון אסורים לקחת את זה, ולכאורה מעצם העובדה שכדורים אלו מותרים לחולי צליאק מסתבר שאין בהם שום חשש של חמץ, שהרי על פי חוק חייבים לדווח אפילו על עקבות של גלוטון, וזה מוכיח שאין בהם שום חשש של חמץ.

הגרש"ק הכהן גראס:
אכן יש לחשוש בזה ולא ליטלם בפסח.

הגר"נ נוסבוי:
אך בכדורים לבליעה הם מותרים כי כבר נפסלו מאכילת כלב.

הגר"י ברזובסקי:
הרי בתרופות אין אחשביה וממילא זה בוודאי מותר.

הגרש"ק הכהן גראס:
אנו מדברים באופן שיש בזה טעם והוא ראוי לאכילה כגון בסירופ ותמיסות למיניהם ובהם יש לחשוש.

הגר"מ וויינרעב:
ואכן אם זה חמץ גם יהיה אסור להשהותו בפסח.

הגר"ב וקסלשטיין:
גם בזה כתב החזו"א שהדבר תלוי אם הטעם הוא תוספת של דבר שאינו חמץ ולא חשש חמץ כלל, דאז בוודאי אין לחשוש ומותר ליטלו בפסח, ואין החמץ נחשב כאוכל, כי הוא כבר נפסל מאכילת כלב, והתוספת הראויה לאכילה היא אינה חמץ כלל.

הגרא"ש שטיגליץ:
על אופן זה שהתרופה מתוקה והחמץ עצמו לא ראוי, מובא מהגרש"ז (שש"כ פ"מ ס"ק

נציג קופ"ח כללית:

בכללית ערכו בשיתוף ועד הכשרות של העדה החרדית קו טלפון יחודי שמספרו 2701* ואפשר לברר שם על התרופה אם היא כשרה או לא על ידי מענה קולי, שאומרים לו את שם התרופה, והוא עונה מיד אם היא כשרה או לא. זה עונה במשך כל היממה, עשרים וארבע שעות.

הגר"ב וקסלשטיין:

אבל מה שמחמירים זה רק כשאין צורך רפואי, אבל לצורך מותר לקחת כדורי בליעה שאין בהן טעם גם כשיש לו חשש חמץ.

הגר"מ ברנסדופר:

לא תמיד אנו יודעים עד כמה הצורך שיש בדבר לפעמים חושבים על דבר שאינו מסוכן ואינו צורך, ואח"כ רואים שהיה בזה צורך.

נטילת משקה העמסת סוכר בפסח

שאלה:

מי שצריך לעשות העמסת סוכר, האם מותר לשתות אותו בפסח.

הרב נוסבוים:

מה הסוכר הזה מכיל.

פרופסור יפה:

הסוכר הזה מכיל חומרים הנמצאים בסוכר ענבים.

הגר"ב וקסלשטיין:

אכן בסוכר ענבים יש הכשרים שידוע שאין בהם חשש חמץ, והשאלה היא כשאין סוכר עם הכשר.

הגר"ב צ' הכהן קוק:

בקשר לשאר ימות השנה ע"פ עדויות שקיבלנו מגורמים מקצועיים אין שום בעיה של כשרות, השאלה היא רק על פסח.

פרופסור יפה:

זה ברור שאין שום דחיפות בעניין לעשות את זה דווקא בפסח, יש טווח של זמן שאפשר לדחות אותו אחרי פסח.

להלכה למעשה:

כשיש צורך רפואי מותר להשתמש בכדורי בליעה שאין בהם טעם.

בתרופות שיש בהם טעם והטעם עצמו אינו עשוי מהחמץ ג"כ יש להקל לקחתו לצורך רפואה.

הצורך ברזל ואין לו ברזל כשר לפסח בדרך כלל הוא יכול לדלג על שבוע ולא לקחתו כלל. (כדאי להתייעץ עם רופא מטפל).

במשקה העמסת סוכר לכאורה אין דחיפות לעשותו דווקא בפסח ואפשר לדחות את הבדיקה לאחר החג.

ככל מקרה כשיש לצורך תרופה שאינה ברשימת התרופות הכשרות לפסח יש להתייעץ עם הרופא האם מותר להפסיק לשבוע.

המשך מעמוד ט'

בדיקה, אם כן אף שבפסח יהיה המקום ברשות הגוי חייב לבדוק קודם הפסח. [ויהיה זה נפק"מ גם לגבי אברך הנוסע לבית חמיו ביום י"ג ניסן לכל ימי המועד, וכתב כל דירתו בשטר המכירה, דלכא' לא יועיל לו, ויהיה חייב לבדוק כל דירתו, כי אין לו מקום אחר לבדוק חמצו. ולכן אף אם בדרך כלל אין צריך לבדוק מקומות הנמכרים, ככה"ג יהיה חייב לבדוק כל ביתו. ומש"ה נראה פשוט שצריך להשאיר חדר אחד שאינו בכלל המכירה, ויבדקנו בליל י"ג - לענין העצה שכתבו באחרונים לשכור מקום בבית חמיו, עיין בשו"ת שבת הלוי (ח"ד סי' מד) שפקפק בעצה זו].

אמנם נראה דיש לצרף כמה סברות להקל בזה.

אם דינא דסי' תל"מ מייירי גם במוכר חמצו לנכרי

א. תחילה לראש יש לחלק מסברא בין נידון דידן להא דסי' תלו, דהתם מייירי ביוצא מבית הנכרי, בזה אמרינן שאף שהחמץ שמשאיר בבית הוא הפקר, מכל מקום מכיון שחז"ל לא רצו לסמוך על הפקר בלבד, ותקנו בדיקה בנוסף על הביטול, לכן אף כאן חייב לבדוק. אולם בני"ד שבאמת מוכר את כל החמץ לנכרי, א"כ אין בזה חובת בדיקה, כי החמץ עצמו אינו שלו, ועיין בשו"ע הרב שם (סעיף כא-כב) מה שהאריך שחובת הבדיקה הוא מכיון שלא סמכו על ההפקר.

אלא דק"ז בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קלא) כשדן לגבי בדיקה במקומות שימכור לגוי ביום י"ד, כתב וז"ל: ואינו דומה נמי להיוצא מהבית ואינו נכנס לבית אחר כלל, שאעפ"י שגוי נכנס בבית וזוכה בהחמץ, שחייב לבדוק תוך שלשים כהראב"י סי' תל"ו, התם נהי שאין על הבית חיוב בדיקה שהרי גוי נכנס בתוכו, מ"מ חיוב על קרקפתא דגברא הוא, והוא לא יקיים מצות בדיקה שהרי לא יכנס לשום בית ע"כ צריך לבדוק, משא"כ הכא שאין על החדר חיוב בדיקה שהרי סופו שיכנס גוי לתוכו, ועל הגברא ליכא חיובא שהרי מקיים מצות בדיקה בשאר חדריו, לית דין ולית דיין שיהיה צריך בדיקה ואין זו צריכה לפנים כלל, עכ"ל.

ומבואר מדבריו להדיא דבאמת אם ימכור כל ביתו כולל החמץ שבו יהיה חייב בדיקה מדינא דסי' תל"ו, הרי דאף במוכר חמצו לנכרי חייב בבדיקה.

אם סומכים על דעה שניה ברמ"א

ב. לכא' יש מקום לצרף לג"ד גם דעת הרמ"א דהביא דעת החולקים שכשנכנס בו העכו"ם אין צריך בבדיקה.

נשאר לו רק הארון שבבעלותו, שוב נחשב ככיסים ובתי ידים.

ובאמת דעל הנהלת הישיבה מוטל לבדוק החמץ בחדרים, דבימי בין הזמנים החדר ברשותו, ונחשב שבדוקים בשליחותו, ככל יוצא מבית כשבא ישראל אחר במקומו לדור שם, עיין משנה ברורה (סי' תלו שעה"צ ס"ק כט). אמנם באם הנהלת הישיבה מוכרת את חדרי הפנימיה לנכרי במכירת חמץ, ככה"ג אף אם נחשיב את הארון ככסים ובתי הידים, מכל מקום יתכן ועדיין חייב בבדיקה משום מקום הלינה שנמכר לעכו"ם, ויל"ע.

הבן יוצא בבדיקת האב בביתו

ד. כתב בשו"ע הרב (ס"ב) וז"ל: ואפילו אם ידור בבית אחר עם אדם אחר ואותו אדם הוא הבעה"ב ויבדוק את ביתו ויבער החמץ בעצמו מכל מקום כיון שאותו בעה"ב יבדוק ויבער גם החמץ שנשמש זה בביתו מיום בואו עד הפסח הרי אותו בעה"ב הוא שלוחו של זה לבדוק ולבער חמצו ושלוחו של אדם כמותו והרי זה כאילו בעצמו ביער חמצו, עכ"ל. ומקורו באליה זוטא, וכע"ז הוא בחק יעקב (ס"ק טז).

ולפי סברא זו בחור הדר בבית אביו או ההולך להיות בפסח בבית חמיו, מכיון שבעל הבית בודק הוי כשלוחו, ומועיל מה שמוכר ביתו אף לכתחילה.

ואף שיתכן שמכיון שאוכל על שולחן אביו שוב אין לו חמץ שצריך לבערו, וכמו שכתב בשו"ע הרב (סי' תלב ס"ח): בני ביתו האוכלים משלו אין חיוב בבדיקה חל עליהם כלל, כיון שאין החמץ שלהם, עכ"ל. - אמנם בזה יועיל שיקנה לו האב איזה חתיכת חמץ, וזה יועיל אף למפקקים על השכרת חלק מהבית.

העצה להקנות חמץ לבן

ונראה דעצה זו להקנות חמץ לבן יש לעשותה לכתחילה אף בבדק הבן חמץ קודם ששב לביתו. כי כבר כתב המגן אברהם (סי' תלב ס"ב) בשם תרומת הדשן דאף מי שבדק קודם י"ד יש לו לבדוק בדיקה כל דהו בליל י"ד משום שלא תחלוק בין בדיקה לבדיקה, וע"ע משנה ברורה (סי' תלג ס"ק מה, ובשעה"צ ס"ק נו). ואם כן מעיקר הדין היה צריך לחזור בליל י"ד לבדוק שוב מקום לינתו בישיבה. ברם אם האב מקנה לו חמץ מסוים, אזי האב נעשה שלוחו לבדוק חמצו בבית, ויוצא אף דינא דהתרומת הדשן.

ובמשנה ברורה (ס"ק לב) נקט להקל כשנכנס העכו"ם, וכו"ה בשו"ע הרב (סעיף כא-כב) [כ"כ בשמו בפשיטות בשעה"צ (ס"ק לג), אמנם בשו"ע הרב (סעיף כא) כתב במוסגר: ולענין הלכה יש להקל כסברא האחרונה, ומי שרוצה להחמיר יחמיר על עצמו אבל לא יורה כן לאחרים]. ובני"ד שמוכר חמצו ממש לעכו"ם דינו כנכנס בו העכו"ם.

אמנם אכתי יש להעיר בזה, דלכא' מה דמועיל מה שנכנס בו העכו"ם הוא משום דעל ידי זה נעשה החמץ ממש של העכו"ם, וכמו שהאריך בזה בשו"ע הרב שם, אולם לכא' מדברי החתם סופר הנ"ל נראה דנקט להחמיר, שהרי ס"ל דאף מוכר חמצו, דלכא' דינו כנכנס בו העכו"ם, אינו נפטר מן הבדיקה משום חובה דרמיא אקרקפתא דגברא.

ואולי יש לדחות דהחת"ס לא בא לומר רק שכשמשאיר חדר שאינו מכור ומקיים חובת גברא בבדיקתו, ככה"ג אף לדעה ראשונה א"ש, אך אינו מוכרח דס"ל לדינא כדעה ראשונה.

גדר חיוב בדיקת הארון בישיבה

ג. הנה בחק יעקב (סי' תלו ס"ק יז) תמה לפי מה שפסק הרב לעיל סוף סימן תל"ג דהכיסים ובתי ידים של הבגדים שנותרים בהם לפעמים חמץ צריכין לבדוק, א"כ אף יוצא בשיירא ומפרש ג"כ אפשר לו לקיים מצות ביעור ובדיקה. ותירץ דאפשר לומר דכיון דכתיב (שמות יב טו) תשביתו שאור מבתיכם, עיקר המצוה לבדוק ולבער החמץ מהבית ממש, עכ"ל.

ומעתה יש לנו לדון לגבי חיוב הבדיקה דבחור במקום לינתו בישיבה. אולי יש לומר דמכיון ואין לו בית רק ארון דין הארון הוא ככיסים ובתי ידים, [ויעויין בהליכות שלמה דהגרש"ז איועראבך החשיב מכוננית ככיסים ובתי ידים]. ועל כן אף דלא בדק שם רק מוכר לנכרי, מ"מ א"א לחיובו בבדיקה משום חובת גברא, דהרי יבדוק בליל י"ד הכיסים ובתי הידים. ובעלמא אמרינן דאיכא חובת גברא לבדוק בית ממש, וזה לא שייך הכא. [ולפי"ז אין מקום להורות לו אף לכתחילה לשוב לבדוק].

ואף שמצד מה שיש להם מקום ללון שם יתכן דנחשב כאילו המקום מושכר להם ע"י השכר לימוד שמשלמים, ונחשב כבית ממש. מ"מ עתה בימי בין הזמנים נראה דאין המטה שייכת לו, והנהלת הישיבה יכולה לשכן שם או להשכיר המקום למי שירצו, ולא

מסקי הלכות הערוכות באופן שיוכל הלומד לידע ברור פסקי הלכות המעשה אשר יעשון עם מראי מקומות והערות על המקורות

הגאון רבי שמחה רבינוביץ שליט"א

דיני ומנהגי ליל הסדר [חלק ב']

המבוארים ומפורשים בשו"ע ונושאי כליו ואינם מפורטים ברוב ההגדות שלנו

שדי להם באכילת כזית אחד, וכן אפשר להקל להם בשיעור כדי אכילת פרס עד 9 דקות. אמנם אם אין באפשרות החולה והוקן לאכול גם לא לכל הפחות כזית אחד של 17 סמ"ק (9 גרם) מצה בתוך 9 דקות לא יברך ברכת "על אכילת מצה" יב. מי שהקיא את הכזיתים יצא מעיקר הדין, וא"צ לאכול שוב, אבל אם אפשר נכון שיאכל שוב כזית מצה, וכן הדין במרור וד' כוסות. יג. אכל הכזית ללא הסיבה יחזור ויאכל שוב. יד. משעה שמברכים על המצה אין לדבר מדברים שאינם הכרחיים לצורך הכזיתים והמרור וכדו' עד אחר אכילת כורך.

"מרור"

א. אכילת המרור צריכה להיות מיד אחר אכילת המצה, ואין להפסיק ביניהם. ב. בימינו שיש "חסלט" הנקי מחרקים, יש להעדיף לקחת חסה למרור שהוא הראשונה במעלתה, ואף שאין בה מרירות, מכל מקום מין מרור מיקרי [לפי שכשמששים אותה בקרקע נעשית מרה], אמנם למי שמנהג אבותיו היה להשתמש בחריץ נכון שיניח ממנה מעט בין העלים. ג. שיעור כזית למרור: הגרם והסמ"ק שוים, ושיעורו 33 סמ"ק, שיש בו שיעור חצי ביצה להגר"ח נאה ושליש ביצה לחזו"א, ולפי גודל עלי החסה כהיום 3 עלים רגילים של חסה (חסלט נקי מחרקים) יש בו שיעור 33 סמ"ק. ד. טוב לקחת המרור שהיה מונח על הקערה [ולאזל הנהגים להשאיר הקערה מסודרת עם המינים עד גמר עריכת הסדר ישאירו מעט מהמרור בקערה] כי עליו אמרו מרור זה שאנו אוכלין, ונכון שיתן גם למסובים קצת מהמרור שבקערה. ה. טובלו בחרוסת היטב, מנער מעט את החרוסת מעליו [כדי שלא לבטל טעם המרור], מוחלק

וכדלהלן] ובדיעבד יצא גם אם אכל כל כזית בנפרד תוך שיעור אכילת פרס.

ד. אין מטבילין את הכזיתים במלח, כן דעת הרמ"א וכן הוא עפ"י קבלה, ויש הנוהגים לאחר אכילת הכזיתים לטבול חתיכת מצה במלח ולאוכלו וכן יוצאים ידי כל השיטות.

ה. מי שיש בידו היכולת, יכניס לפיו שני הכזיתים בלעיסה, ואח"כ יבלע בבת אחת כזית אחד ושוב עוד כזית, אבל אינו לעיכובא, ויכול לבלוע מעט מעט, אך כאמור יקפיד שלא יהיה יותר מזמן כדי אכילת פרס, ו. בעת לעיסת ואכילת הכזיתים יש לכוין על טעם המצה שלא הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקב"ה וגאלם.

ז. חולה וזקן וכן מי שסובל על השינים וכד' יכול ללגום מעט מים כשהמצה בפיו כדי להקל על הלעיסה והבליעה [ואפילו אלו שמקפידים על שרויה], וכשאין די בכך יכול לפרר המצה לפירורים או לשרותו במים [לאזל שאין מקפידים בשרויה], או בין נקי ממים לרגע קט [כדי שלא יבטל היין טעם המצה].

ח. שיעור הכזיתים: לכזית הראשון שהוא מן התורה היינו צריכים ליקח כהשיעור גדול שהוא כ 50 סמ"ק (26 גרם), ולכזית השני השיעור הקטן שהוא 33 סמ"ק (17 גרם).

אמנם כיון שאכילת שני כזיתים הוא ספק של ראשונים, ובוודאי אינו מן התורה, לכן די שלוקחים שני כזיתים אחד מן השלימה העליונה ואיתו מן הפרוסה האמצעית שכל אחד בשעור 27 סמ"ק (15 גרם) שהם ביחד 50 סמ"ק שהוא שיעור הכזית הגדול בריוח, ויאכלם ביחד תוך שיעור אכילת פרס, ובדיעבד יוצא גם אם אכל כל אחד בנפרד תוך שיעור אכילת פרס.

ט. במצת יד רגילה גודל של כף היד עם האצבעות יש בו שיעור של כזית 27 סמ"ק (15 גרם), ובמצת ציטרון – שני כפות יד.

וגודל כף היד בלי האצבעות יש בו שיעור 17 סמ"ק (9 גרם) במצה רגילה.

י. שיעור "אכילת פרס": 4 דקות, והזריז יחמיר על עצמו לשיעור 2 דקות.

זמן דאכילת פרס מתחילים למנות מתחילת הלעיסה.

יא. לחולים וזקנים וילדים אפשר להקל לכזית הראשון 27 סמ"ק (15 גרם) מצה, ולכזית השני 17 סמ"ק (9 גרם) מצה, ובמקום צורך אפשר להקל

"רחצה"

א. קודם שנוטל ידיו יאמר הסימנים "רחצה - מוציא - מצה", וכן לשם יחוד על אכילת המצה יאמר קודם נטילת ידים.

ב. מביאים לפני בעה"ב קערה עם מים ליטול ידים, שהוא דרך שררה וחירות, וטוב לחנך הקטנים מגיל 6 ומעלה לענין זה.

ג. נכון שיביא עצמו לידי חיוב נטילה ע"י שיגע במנעליו או יחך בשערות ראשו כדי לבטל הנטילה שנטל לפני אכילת הכרפס, ויוכל לברך על נט"י לכל הדיעות.

ד. לפני הנטילה יזכיר לבני הבית על החיוב לאכול כזית מצה בשיעור של אכילת פרס [וכדלהלן] ולכוין לקיים בזה מצות עשה מן התורה, ולכוין לפטור בברכת על אכילת מצה גם את ה"כורך" והאפיקומן.

"מוציא-מצה"

א. אם בני הבית מרובים כך שאין די במצותיו שבקערה לתת כזית לכל אחד, יקח ממצות אחרים ויחלק לכל אחד מבני הבית שני כזיתים [לנשים וקטנים די בכזית אחד] ורק אח"כ יברך את שני הברכות "המוציא" ו"אכילת מצה", ומיד אחר שברך יתן חתיכת מצה ממצותיו לאחד מבני ביתו על מנת שיחלק ממנו לכולם חתיכה קטנה כדי שיהיה להם ממצת ה"לחם משנה" וכן מהמצה שהיתה על השלחן בעת אמירת ההגדה שקיימו בה "לחם עוני – שעונין בה דבריה הרבה" [ולכן נכון שיתן לחלק למסובים גם מהמצה העליונה וגם ממצת היחץ], וכל בני הבית מברכים [ויש נוהגים שכל בני הבית יוצאים ידי חובתן בשמיעת הברכה ממנו].

ב. בשעה שמברך בעה"ב "המוציא לחם מן הארץ" יחזיק בידיו כל הג' מצות כדי שיהיה בידיו לחם משנה, ואח"כ ישמיט מידי המצה התחתונה [המיועדת ל"כורך"] וכשבידיו המצה העליונה והמצה האמצעית [יחץ] מברך "אקב"ו על אכילת מצה" ומכוין לפטור גם את ה"כורך" והאפיקומן.

ג. לוקח כזית מהמצה השלימה [נגד ברכת המוציא] וכזית מהמצה האמצעית השבורה [נגד ברכת על אכילת מצה] ואוכלם יחד תוך שיעור אכילת פרס [4 דקות,

לכל המסובים, אומר לשם יחוד וכו', מחזיקים המרור ביד ימין, מברכים אקב"ו על אכילת מרור, ואוכלים בלי הסיבה.

ו. לכתחילה יש להניס לפה כזית מרור בלעיסה, ולבלוע בבת אחת, כמו בכזית מצה, אבל גם בזה אם קשה לו די אם יקפיד לאכול הכזית תוך שיעור אכילת פרס [4 דקות, והזרז מחמיר ב-2 דקות].

ז. אכל מרור בלי לטובלו בחרוסת יחזור ויאכל שוב בטבילה בחרוסת בלי לברך שוב.

ח. יכין בעת אכילת המרור את טעם המצה שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים. בעת הטבילה בחרוסת יכין: א. זכר לתפוח שהיו בנות ישראל יולדות תחת התפוח. ב. זכר לטיט. ג. זכר לתבן. ד. זכר לשעבוד. ה. זכר למכת דם.

"כורך"

א. תיכף אחר אכילת מרור אוכל הכורך.

ב. נוטל המצה השלישית בוצע ממנה שיעור כזית [ואפשר להקל כשיעור הקטן, 33 סמ"ק (17 גרם) מצה, ואם יש קושי ניתן להקל 17 סמ"ק (9 גרם) כורכה עם כזית מרור, טובלה בחרוסת [ויש מקצת הנוהגים שאין טובלים בחרוסת], מנער החרוסת, מחלק לכל המסובים, מחזיקים ביד ימין, אומרים "זכר למקדש כהלל" וכו', ואוכלים בהסיבה, תוך שיעור אכילת פרס [4 דקות, והזרז ב-2 דקות], ומי שיכול ינהג גם בכורך כמו במצה ילעס ב' הכזיתים המצה והמרור, ויבלע כזית ועוד כזית.

ג. המקפידים לא לאכול שרויה, יתנו שימת לב שעלי החסה יהיו יבישים ממים, וכן בחרוסת לא יתנו יין שיש בו מים, והכלי שמניחים בו החרוסת יהיה יבש מלחלוחית מים.

ד. אכל הכורך ללא הסיבה, אין צריך לחזור ולאכול.

"שלחן עורך"

א. מיד אחר אכילת הכורך נוהגים לאכול ביצה קשה, לפני אכילת שאר התבשילים, והוא זכר לקרבן חגיגה שאכלו לפני אכילת קרבן הפסח, ותיקנו לאכול ביצה דוקא שהוא מאכל אבלים לזכר חרבן ביהמ"ק, ולכן מסמיכים אכילתה לכורך שאף הוא זכר למקדש.

ב. יקח הביצה מהקערה, ולאילו הנוהגים להשאיר הקערה בשלימותה עד גמר עריכת הסדר ישאיר מעט מהביצה על הקערה.

ג. יש הנוהגים לטבל ביצה במי מלח, והנכון לטבלה במי מלח ע"י אחיזה במזלג או שפיכת מי מלח עליה, עפ"י דברי הרמ"א שאין להוסיף על שני הטיבולים.

ד. בסדר היום כתב לאכול ביצה אחת שלימה [והמעט שמוריד ממנה כדי להשאירה על הקערה לית לן בה], אך אין להרבות ולאכול יותר מכך.

ה. יאכל סעודת יו"ט בנחת דרך שררה וחירות, וכלשון סדר היום "ויאריכו על השלחן כדרך שרים ובני חורין", ומנהג העולם שלא להסב בעת הסעודה, אם כי לדברי הרמב"ם והשו"ע המסיב בעת הסעודה הרי זה משובח, ויש שנהגו להסב בשעת אכילתן מצה בעת הסעודה.

אסור לאכול צלי בלילה זה, והאיסור כולל בשר בקר,

כבש, או עוף, ואפילו בשר שבישלו ואח"כ צלו אסור, ולכן אין לאכול את הזרוע שעל הקערה. וכן בשר מעושן בכלל האיסור.

בשר או עוף מטוגן בשמן ותבלינים - יש מחמירים ויש מתירים.

ז. ראוי לימנע משיחת חולין בעת הסעודה [של"ה הק], וגדולי ישראל היו נוהגים ללמוד מספרים הקדושים בעניני יציאת מצרים, ובסידור יעב"ץ כתב ראוי ללמוד על השלחן בענין אכילת קרבן פסח [מהרמב"ם וכדו'] וכדכתיב ונשלמה פרים שפתינו.

"צפון"

א. בסוף הסעודה אוכלים האפיקומן בהסיבה, והוא זכר לקרבן פסח שהיה נאכל בסוף הסעודה, על השובע.

ויאכלנו כולו כשהוא יושב במקום אחד, ולא יקום באמצע וימשיך אכילתו במקום אחר, כי הוא זכר לפסח שאינו נאכל בשני מקומות.

ב. יש להתאמץ לאכול אפיקומן קודם חצות [אבל על אמירת הלל ושתית ב' הכוסות האחרונות אין מקפידים שיהיה קודם חצות, ועל אף שבשו"ע הוזכר גם זה, וכמה טעמים נאמרו מדוע אין מקפידים על כך].

ג. הנמצא קרוב לחצות והוא עדיין באמצע הסעודה יוכל לעשות העצה הדאבני נזר, דהיינו: יאכל כזית מצה בהסיבה על תנאי, אם הלכה כר' אלעזר בן עזריה [שזמן אכילת קרבן פסח עד חצות] יהא כזית זה לשם אפיקומן, ואם הלכה כר' עקיבא [שזמן אכילת קרבן פסח עד עלות השחר] אין זה אלא אכילה גרידא, וימתין לאחר אכילת המצה עד שיעבור חצות, ואח"כ ימשיך בסעודתו [דממה נפשך, ר' אלעזר בן עזריה ליכא איסור לאכול אחר אפיקומן אלא קודם חצות, כל זמן שראוי לאכול קרבן פסח, ולר' עקיבא הלא זמן אכילת אפיקומן הוא לכתחילה עד עלות השחר, כפי שהיה זמן אכילת קרבן פסח עד עלות השחר], ובסוף הסעודה יאכל שוב אפיקומן בהסיבה [לצאת שיטת ר' עקיבא]. והגר"ז מבריסק וצ"ל התבטא על עצה זו "נאים הדברים למי שאמרם".

ד. שיעור כזית לאפיקומן 33 סמ"ק (17 גרם) [כגודל כף היד עם האצבעות], ואפשר להקל עד 17 סמ"ק (9 גרם) [כגודל כף היד בלא האצבעות], ולכתחילה יש לאכול שני כזיתים, אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו, ואפש להקל לכתחילה בשני כזיתים לפי שיעור הקטן שהם ביחד כזית אחד לפי שיעור הגדול לנשים וקטנים אפשר להקל לכתחילה לאכול שיעור כזית אחד לפי שיעור הקטן.

ה. לכתחילה יש לבלוע כזית בבת אחת, וכאמור לעיל למי שיש קושי בדבר יוכל לבלוע לאט לאט ובלבד שיהיה כזית בכדי אכילת פרס [4 דקות].

ו. אכל אפיקומן ללא הסיבה, אם עדיין לא נטל מים אחרונים יחזור ויאכל שוב בהסיבה. אבל אם כבר נטל, שוב לא יאכל.

ז. יתן לכל אחד מהמסובים קצת ממצת האפיקומן של ה"חץ" ויוסיף משאר מצות כדי להשלים להם לב' כזיתים, ואם נאבד האפיקומן ממצת ה"חץ" אפשר לקחת לאפיקומן מכל מצה שהיא.

ח. סגולה לשמור קצת ממצת האפיקומן לכל ימות השנה, המסוגל לכמה ענינים.

ט. לאחר אכילת האפיקומן אסור לאכול כלום עד עלות השחר. ולענין שתיה יש לחלקה לכמה סוגים:

- יין ושאר משקין המשכרים [כולל מיין ענבים] אסור בהחלט [זולת ב' הכוסות האחרונות דד' כוסות].

- משקים שאינם משכרים כמיצים טבעיים, משקאות קלים, קפה ותה עם סוכר, נכון להחמיר שלא לשתותם, ובמקום צורך גדול יש להתיר.

- סודה ומים, וכן קפה ותה בלי סוכר [שכל אלו אינם מבטלים טעם מצה], מותרים, אך יש המחמירים אף בשתיית מים וכ"ש תה וקפה.

י. טעה ואכל או שתה (משקין שאסור לשתות לדברי הכל, וכדלהלן), לאחר אכילת האפיקומן, אם עדיין לא נטל מים אחרונים יאכל שוב, אם כבר נטל, שוב לא יאכל.

יא. עישון סגריות לאחר האפיקומן - שומר נפשו ירחק מזה [בה"ט, סידור יעב"ץ, כי מבטל טעם מצה מהפה כאכילה ושתיה].

יב. הלך לישן שינת קבע והתעורר ועדיין לפני עלות השחר, יש המתירים שתיה ללא הגבלה ויש המחמירים גם בזה עד עלוה"ש, ולצורך בודאי יש להתיר.

"ברך"

א. מווגין כוס שלישי, המזמין מחזיק הכוס בידו, שאר המסובים הכוס לפניהם, ואין צריכים להחזיק הכוס בידם.

ב. נכון להדיח הכוס ולשטפו במים, אף שאין יודעים בו שום כלוך, ועכ"פ יקפידו על כך בכוסו של המזמין.

ג. נוהגים שבעה"ב הוא המברך כשיש זימון, שגם הוא כאורח, דאתכא דרחמנא סמכין [על שלחן הקב"ה אנו סמוכים].

ד. שכח לומר "יעלה ויבוא" צריך לברך שוב אך בלא כוס, ויש אומרים שיברך על הכוס אך לא ישתהו אלא ישאירונו לכוס רביעי.

ה. שתה הכוס ללא הסיבה, לא יחזור וישתה.

"הלל"

א. מווגין כוס יין וקורין אותו "כוס של אליהו" לרמז על הגאולה העתידה שיגאלנו השי"ת כשם שגאל אותנו ממצרים.

ונוהגים שכוס זה הוא גדול ומכובד ביותר, שהוא כוס הישועה של הגאולה העתידה, ובעה"ב עצמו מוזג כוס זה.

ב. יש נוהגים למוזג כוס רביעי של כל המסובים לפני מציגת כוס של אליהו, ויש נוהגים למוזג כוס רביעי לאחר אמירת שפוך חמתך.

ג. אלו הנוהגים למוזג כוס רביעי לאחר "שפוך חמתך" נוהגים לחלק מכוסו של אליהו לתוך כוסות של כל המסובים.

ואלו המוזגים כוס רביעי לפני "שפוך חמתך" נוהגים להחזיר כוסו של אליהו לבקבוק, או להשאירו בכוס מכוסה מלמעלה ובשחרית מקדשין עליו.

ד. נוהגים לומר שפוך חמתך בעמידה ופותחין הדלת,

ויש הנהגות לומר בעת פתיחת הדלת "ברוך הבא" [ערוה"ש].

ה. לאחר שפוח חמתך ומזיגת כוס רביעי משלימים אמירת הלל שהתחילו בו לפני עריכת הסעודה, והרבה טעמים נאמרו מדוע מחלקים ההלל בסעודה באמצעה,

והטעם הפשוט שבזה מוכיחים שההלל היה נאמר על הפסח כי עכשיו אכילת המצה היא במקום קרבן פסח, ועוד טעם משום שחצי הלל שאומרים קודם הסעודה ענינה כולה ביציאת מצרים וההלל שאחר הסעודה ענינה משאר הגאולות וגאולה העתידה.

ו. כתב הבית יוסף [בס' תכ"ב] "אין מטריחים לעמוד באמירת הלל בליל פסח, ועוד כי דרך ליל פסח בהסיבה וחירות", אמנם ישב באימה ויראה ובכובד ראש, ויש שנהגו לעמוד באמירת הלל שלפני ואחרי הסעודה.

ז. מצוה מן המובחר לומר הלל בחבורה של לפחות ג' אנשים, כדי שאחד יאמר [הודו ואנא] והם יענו אחריו [כדרך שאומרים בבית הכנסת], ואין קפידא אם העונים הם בני ביתו או ילדי הקטנים שהגיעו לחינוך,

וג"כ שפיר דמי, וכמו"כ יכול לצרף לענייה אחריו גם מי שכבר אמר את הלל.

ח. אסור להפסיק באמצע הלל שלא לצורך, אבל בדברי תורה מענינא דיומא מותר לדרוש.

ט. הנכון להוריד לפני הלל הכלים הרקים וכו' שנתשתירו מסעודה, ויהיה השלחן נאה ומכובד, וכבר כתבנו שיש הנהגים להשאיר את קערת הפסח עם הסימנים, ואף למנהג הנפוץ שאין משאירים הקערה מכל מקום נכון להשאיר חתיכת מצה על השלחן בעת אמירת הלל ושאר ההגדה, ויאכלנו למחרת בסעודת היום.

י. בגמר אמירת ההלל שותים כוס רביעי, ויש להזהיר הנשים והקטנים שהגיעו לחינוך באמירת הלל ושתית כוס רביעי, שגם הם חייבים בו כשאר כל חיובי הלילה, והשותים כוס רביעי מיד אחר כוס שלישי בלא אמירת הלל באמצע לא יצאו ידי חובתן, ואף השותים באמצע הלל לא יצאו ידי חובתן, ואם ראשון כבוד יש לתת להם רשות לומר ביחידות ובמהירות את הלל, ולדלג הלל הגדול [הודו וכו'] כי לעולם [סודו] ונשמת, ולסיים יהללך וכו' מלך מהולל בתשבחות, ולשתות הכוס.

יא. שותה הכוס בלא הסיבה, אינו חוזר ושותה.

"נרציה"

א. אומרים הפיוטים בנעימה ובישוב הדעת כל עדה כפי מנהגה, והמנהג לומר שיר השירים כי יש בו מאהבת השי"ת לעמו ישראל ומדיקות ישראל בהשי"ת ומניסי יציאת מצרים, ויאמרו במתון בשמחה ובכוונה.

ב. גמר את כל סדר הפיוטים ועדיין לפני חצות הלילה, יאריך בשלחנו בסיפורי יציאת מצרים מחז"ל ומדרשים לכל הפחות עד חצות [זולת חולה זקן וחלוש], ובשו"ע [סי' תפ"א] "חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר הניסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה".

ג. בק"ש של המטה אין קורין אלא פרשת שמע [עפ"י האר"י ז"ל: כל הג' פרשיות], וברכת המפיל ויאמר גם פסוק "בידך אפקיד רוחי"

ד. נוהגים לא לענות דלת הבית במנעול חזק, משום שהוא ליל שמורים, אמנם במקום דשכח היקא אין סומכין על ניסים.

ונזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים אשר יביע דמם על קיד מזבחך לרצון

הגאון רבי נפתלי שמואל סטוליק שליט"א

תערובות חמץ

- כו"ע מודו.¹⁰
- אסור לדין [רמ"א] למכור את התערובות לעכו"ם בכל גווני בין שיש תוספת שווי מחמת החמץ ובין שאין תוספת שווי בגלל החמץ ולא מהני שירוק דמי האיסור חמץ לים או שימכרו לעכו"ם חוץ מדמי האיסור החמץ.¹¹
- בד"א שאין שום צד להקל אמנם ביש צד אחד להקל מותר למכור לעכו"ם.¹²
- היה הפ"מ מאוד מותר למכור לעכו"ם חוץ מדמי האיסור שבו.¹³
- היה הפסד מרובה מאוד גם כן ע"י שימכרו לגוי יכול להשהות את החמץ [אמנם לא בביתו] עד אחר הפסח.¹⁴
- יל"ע גדר דמי איסור חמץ אי ר"ל עצם שווי החמץ מצ"ע או אף כמה שהועיל לאכול את התערובות ויתכן שאף החמץ משתבח מכח התערובות.
- אסור לכו"ע למכור את התערובות לעכו"ם ואחרי זה יזרק את דמי האיסור חמץ לים.¹⁵

- ליים וכד' ועי"ז יותר הכל, אי חשיב בכלל אין מבטלין איסור לכתחילה.⁵
- אסור תערובות אף במשהו לעניין אכילה שתיה ושהיה והנאה ומ"מ אין איסור להריח.⁶
- חמץ נוקשה לכתחילה אסור אף במשהו ובשעת הדחק יש להקל, לכתחילה אסור אף ביו"ט אחרון.⁷
- חמץ גמור שערבו במזיד כגון שצריך לתקן משקה מוריים ע"י שמניח בו לחם קלוי אסור במשהו וחייב לבערו מדברי סופרים קודם הפסח.⁸
- יל"ע אי בכל הני שיש חיוב ביעור לפני הפסח אי אף יש חיוב בדיקה בליל י"ד בחיוב ברכה על הבדיקה זו או הווי רק חיוב של ביעור ואף יל"ע אי חובת הביעור ר"ל שריפה או בכל דבר שמכלה מהני ואי הוי בכלל כל דתוקן רבן כעין דאורייתא תקון.
- עבר ולא ביערו ועבר הפסח יכול להשתמש להנות ממנו ע"י שימכרו לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו.⁹
- יל"ע אי לשיטת ח"י לעיל שעה"צ אות י' ה"ג יהני ע"י זריקת המעות איסור חמץ לים ושמא הכא

- א. חמץ גמור אסור תערובתו בפסח משקי"ה הח דיום י"ד עד יום י"ט אחרון ויו"ט אחרון בכלל, בין נתערב בשוגג או מזיד בין מב"מ או מבש"מ במשהו ביו עצם האיסור בין טעמו וריחו ע"י חום [צליה אפיה בישול טיגון].¹
- הך הילכתא בין לח בלח בין יבש ויבש בין מב"מ בין מבש"מ ביו שאסור מצד עצמו בין שהוא היתר שבלוע בו טעם איסור חמץ אפי" טעם משהו.²
- בכלל יבש אף כלי חמץ שנתערב בתוך כלי פסח אפי' שאינו ב"י אמנם כלי פסח שנבלע טעם חמץ במשהו אפי' בן יומו אינו בכלל האיסור ואף כשנתערב כלי חמץ בערב פסח נכון להחמיר לא להשתמש בכלים אלו בפסח ובמקום מניעת שמחת יו"ט יש להקל אם נתערב בערב פסח.³
- איסור תערובת חמץ יבש ויבש רק כאשר כל התערובות קיימת, נאכל אחד מהתערובות שרי השאר באכילה.⁴
- יש לעיין אי אפשר לזרוק לכתחילה חתיכה אחת

מבאר שסברת ח"י דפסקין כעיקר הדין ולא כ"ל "למעשה" והיינו שמעיקר הדין מותר והאחרונים שבאות ב' דקאי אהמשך בדבי המשנ"ב ס"ל שאע"ג שאסור מדין ה"ל מעשה" מדין "משהו" מ"מ יש להתייר בכה"ג שלא משלם דמי החמץ וא"כ א"א לכותבם יחד.

12. בה"ל ד"ה דמשהו ויל"ע סתימת הלשון שלא פירש חוץ מדמי האיסור כדפירש במשנ"ב בגונא של הפ"מ ועיין שעה"צ אות א' דיש לאומר דשרי בלי זריקת מעות ובלו מכירה חוץ מדמי האיסור.

13. שם ס"ק ב' וסי' תס"ג ס"ק מא' ויש לדקדק פירשו דסמכין אדעת שר"ע ודעת שר"ע דווקא בלא נתיסוף שווי התערובות מחמת האיסור.

14. סימן תס"ג ס"ק מב' ושעה"צ אות ע"ד ורקודק לשונו י"ל שלא ישנו בביתו וכמבואר שם במשנ"ב ס"ק מא'.

15. דקדוק לשון המשנ"ב "ואחר כך ימכרו".

האיסור וצ"ע בטעמא ושמא חומרא דפסח ובעבר וזרק י"ל דיהני דסי"ס לא נהנה מהאיסור ולא נימא מ"מ נאסר כל החמץ ולא יהני כה"ג גורר עיין ועיין בהערה דלקמן.

11. סע' א' וס"ק ג' והנה יש לדקדק לשון שר"ע י"ל סג"ל יתו יש לדקדק כוונת משנ"ב שהארץ לבאר לש' הרמ"א וקשה שר"י זה כתב הרמ"א ומה הוסיף המשנ"ב בביאורו ועוד יש לדקדק לשון משנ"ב "ק"ל כן למעשה" ונראה שכתב רמ"א להך הילכתא בדין "משהו" וכוונתו דאע"ג שמעיקר הדין מהני לזרוק לים דמי האיסור חמץ מ"מ מדין "משהו" י"ל שעדין חזינן כנשאר משהו איסור אע"ג שאין נהנה ממנו דומיא "דמשהו" דתערובת וזה כוונת המשנ"ב במש"כ "למעשה" ולפי"ז אם יעשה כה"ג שימכרו לעכו"ם ויזרוק מעות לים או ימכור חוץ מדמי האיסור החמץ יהיה אסור רק עד סוף פסח להשתמש בכסף כדון משהו של תערובת ואחרי פסח מותר להשתמש והווי פירוש מה שכתב הרמ"א "לא סג"ל וכו' וזה יש לפרש שעה"צ שהביא לח"י על עיקר פירושו שפירש לדברי הרמ"א שבה לאפוקי וכו' ולכא"ו יותר נראה להסמיכו לח"י באת' ב' ולמה קבעו לעצמו ועל עיקר דינא דרמ"א ולהנ"ל

1. בה"ל ד"ה ונתן וקצת צ"ע דפשיטא דשרי דלא עדין ממשות עיין ס"ק י' ומשמעו בבה"ל דהוי חידוש ושמא יש לומר דכוונתו אי דבר חריף.

2. סעיף קטן צ"ג.

3. סעיף קטן צ"ב צ"ה וצ"ע שמתבאר שיש אף בטעם חוזר ונעור ומשנ"ב ס"ק כא' . לח' ל' . לו ושעה"צ אות כ"ד מתבאר דס"ל דלא אמרינן בטעם חוזר ונעור ובסימן תנ"א ס"ק ק"א מיתני משנ"ב מ"ח בזה וצ"ע וע"כ צ"ל דנראה דשאני בליעת טעם באוכלים דאין חוזר ונעור ובכלים חוזר ונעור כי עצם הכלי הוא כלי חמץ איסור.

4. משנ"ב ס"ק צ"ב ומסתמת הדברים משמע אף באכילה שרי וטעמא דתלינן האיסור במה שנאכל ויל"ע אם נאבד אחד מהתערובות ויכול בקל לחפש אחריו צריך לחפש או סגי בזה שנאבד לתלות את האיסור בו ולהתייר השאר.

5. ומשנ"ב דנקט בלשון נאכל משמע דווקא בדיעבד אבל לכתחילה לא אמנם יש לומר דכתב כן דמ"מ

יה. היכא דיש הרבה צדדים להקל מותר תערובת בשישים.¹⁶

ט. נראה דמותר לחדש צדדים הרבה כדי להסמך אשי' שאילתות.¹⁷

כ. במקום הפסד מרובה מאוד יש מקום לומר דמהני כה"ג להשליך לים דמי האיסור ולמכרו אח"כ לעכו"ם.¹⁸

כא. י"ל ערב במוזד חמץ נוקשה לפני פסח אי שווה דינו לחומץ גמור בכה"ג וכו"ל או קיל טפי.¹⁹

כב. חמץ שנתערב קודם פסח ובטל בשישים ועבר עליו הפסח מבשא"מ או מב"מ ונתערב חד בתרי לפני פסח ועבר עליו הפסח, לענין הנאה או אף לאכילה אף לחלק מהפוסקים [אמנם בהיה בשישים לכו"ע אף באכילה שרי] אף אע"ג שחזור ונעור בפסח לאסרו אף במשהו בין התערב בפסח בשוגג בשישים אבל במוזד נחשב מבטל איסור לכתחילה.²⁰

כג. י"ל בגונא דלעיל בחמץ נוקשה מה דינו.²¹

כד. ישנם אופנים שמותר לכתחילה למכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור חמץ וי"ל לפי ח"י אף למכור ולזרוק קודם המכירה דמי האיסור לים ונוכרי חלק מהאופנים א' עירב במוזד ערב פסח או קודם ערב פסח אסור בהנאה א"כ מוכר לעכו"ם.²² ב' העושה עיסה ולא בירר את החיטים המצומחות [שזה חמץ וודאי] ולא היה שיישם כנגדם או ספק אם יש שיישם כנגדם אם עבר הפסח ימכרם לעכו"ם חוץ מדמי חמץ דבו [ולח"י י"ל ע"י זריקת דמי איסור לים ואפשר דאף כו"ע מודו בזה]. ג' יבש ביבש אפשר שמותר למכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו [ולח"י י"ל ע"י זריקת דמי איסור לים ואפשר דאף כו"ע מודו בזה].²³ ד' נגעו מצות אחרות במצה שנאסרה בגוונא שחמץ כחוש ומצה שמנה מותר ע"י קליפה או למכור לגוי חוץ מדמי האיסור שבו [ולח"י י"ל ע"י זריקת דמי איסור לים ואפשר דאף כו"ע מודו בזה].

כה. דבר ההיתר שרוב התבטיל היה חריף [בארשט"מ מקרי דבר חריף] מונח בתנור אפילו שהוא גדול ופתוח ויש בתנור חמץ ושניהם מגולים נאסר ההיתר ויש אומרים גם בגוונא שהחמץ חריף ואיסור כחוש.²⁴

כו. שני תבטילים שהחמץ שמן או שההיתר שמן ובמקום שאין הפס"מ יש מקום להחמיר בריח חזק ותנור סתום לגמרי. שעה"צ אות ה' שהעלה בדרך אפשר ולא דחה לגמרי להחמיר לשיטת רמ"א, ריח חזק כגון בישראל זמן רב כחמץ [טשוואנט] שבבת ואף לשעה ושעתיים נחשב לריח חזק.²⁵

כז. בשר צלי שמן וכיכר של חמץ מונחים בתנור קטן וסתום והחמץ שמן והמצה או הבשר והחמץ מונחים מגולים בתנור אסור אפי' בדיעבד אלא אם כן הואי בשעת הדחק או במקום הפסד מרובה דאו שרי.²⁶

כח. נתן האיסור ריחו בהיתר ועי"ז ימנע שמחת יו"ט כיוון

שלא יוכל לאכול מאכל זה ביו"ט שרי בדיעבד ובשבת כה"ג שיאסר המאכל אמנם לא יהיה לו ע"י זה הפסד מרובה אסור לאכול.²⁷

כט. דבר חריף שנתן ריחו בהיתר ועי"ז נמנע שמחת יו"ט ונהיה הפס"מ מב"מ אסור אף בדיעבד.²⁸

ל. בד"א שמחמירים בריח דווקא בדבר שלא שכיה כגון פת חמץ עם בשר שמן אבל בדבר שכיה וקטן כחיטה שנמצא בתוך תבטיל שרי מותר אף לכתחילה.²⁹

לא. אסור ריח הוא באכילה וי"ל ע"י אסור אף שהיה וחובת ביעור מב"מ עבר ושהה מותר לו לאכול אחרי פסח.³⁰

לב. בלע היתר טעם חמץ ובטל בשישים בע"פ אפי' אחר השעה השישית אינו חוזר ונעור בפסח, סע' ד וס"ק כא 'כח' ל' לו' ושעה"צ אות כד' וס' תנא' סימן קיד' מיייתי פלוגתא וצ"ע.

לג. וי"ל ע"י דבר חריף דאין אסור משעה שישית כבה"ל ד"ה ונותן אי חוזר וניעור בפסח או הואי כטעם ואינו חוזר וניעור דיל"ע לשון משנ"ב שואב "לאיסור".

לד. א' תערובת בישראל ששייך בו גדר שמנוניות ויש רוטב ועי"ז יש פפעו נאסר אף בתערובת משהו חמץ, ב' מליחה נחלקו הדעות והשו"ע מיייתי ב' דעות ורמ"א סכריא ליה לאסור במשהו [משום דהחיטה על גבי בשר ושייך בה לפעמים שמנוניות ואין אנו בקיאין להבחין בין כחוש לשמן משום חומרא דפסח אסור אף במשהו] ג' אפי' וכגון ב' ככרות שנגעו זב"ז נחלקו הדעות אי הואי כמליחה או כצלייה ויש להחמיר ובמקום הפסד יש להקל ד' צלייה תרי גונוי

1. נצלה ע"י גחלים אסור כדי נטילה לשיטת השו"ע ולרמ"א דינו כמליחה וי"ל ע"י שבסימן תמו' לא השיג רמ"א.³¹ 2. ע"ג שפוד שמתהפך מצד לצד ומתפשט הטעם בכלול אסור אף במשהו משום חומרא דפסח.³² 3. היו כמה עופות ע"ג השפוד ונגועות זב"ז ונראה דנגועות כל זמן ההיפוך וסגי בנגיעה כל שהו נאסרים כולם ואם אינם נוגעות זב"ז אם העופות כחושות מותרים ואם העוף הראשון שנאסר מהחמץ שמן כולם אסורות.³³ 4. י"ל דדמאי לב' תבטילים דמיייתי משנ"ב סימן תס"ו ס"ק לו' ואף עדיף מיניה שבשעת צליה כולם ביחד. ומ"מ אין נידון השפוד ככף שפסק משנ"ב לעיל שאסור ע"י הכף דשואב י"ל דשאיני ביטול מצלייה והנה יש לדון בזה"ו בתנורים דידן שעדיף מגחלים ודומה לשפוד וא"כ דינו שמתפשט הטען בכלול ואסור כל העוף.

לה. תערובת חמץ שיש בו אפשרות לאכול כזית במשך שיעור של אכילת פת עובר האוכלו בלאו ואף יש בו כרת וכן עובר בלאו של ב"י וב"י.³⁴

לו. י"ל ע"י בגוונא שמונחת לפניו תערובת שאי אפשר לאוכלו לכזית במשך שיעור אכילת פת אמנם אם יטחנם דק דק או שאר גוונא יוכל לאכול כזית במשך

שיעור אכילת פת אי חייב או דילמא השתא מיהא ליכא למיכל לכזית בכדי אכילת פת.

לז. אם התערובת שאין בה כזית כדי אכילת פת נחלקו הפוסקים אם יש לה"פ לאו של ב"י וב"י אף דליכא כרת באכילתו ויש אומרים שאף לאו אין בו.³⁵

לח. אם התערובת שאין בה כזית כא"פ מונחת בכלי הכלי מצרפם להיות לידון כיש בו שיעור כזית לעבור עליו ב"י וב"י וי"ל ע"י בגדרי הכלי ושיעורו.

לט. עבר והשהה את התערובת של מב"מ ואין שיישם לבטל לחמץ וכגון קמח חמוצה ברוב קמח שאינה חמוצה אף במוזד כל הפסח שמוותר לאכול מן התורה ומדברגן אסור וחייב לבערו קודם פסח [וי"ל ע"י דלא הואי גזירה לגזירה] יש אומרים מותר אף לאכול ויש אומרים שאסור לאכול ובהנאה לכו"ע שרי.³⁶

מ. כתבו אחרונים אסור לערב חמץ לכתחילה קודם פסח בשישים כדי לאוכלו בפסח דנראה כמבטל לאיסור בזמן איסור ובדיעבד אם עירב לבטלו מותר אחר פסח בשעת הדחק דאפשר דיש לסמוך על המקילים אף לאכול בפסח לתערובת והיינו גוונא דלח בלח, וקמח חשיב לח מיהו בע"י יחוש שקמח חשיב יבש ומ"מ אף אי הוי יבש יש אחרונים דס"ל דהיינו דווקא בנאפה או במתבשל בפסח אבל לאכול כן שרי.³⁷

מא. נראה דהך איסורא לערב חמץ דווקא סמוך לפסח וי"ל דווקא יום יד'.³⁸

מב. לערב בערב פסח חמץ נוקשה להתירו בשישים י"ל שמוותר.³⁹

מג. אסור לערב חמץ נוקשה בפסח על מנת להשתוותו עד אחרי פסח.⁴⁰

מד. חמץ בפסח שאסור במשהו ונפל מהתערובת הראשונה לתבטיל שני או כף שעירב בתערובת הראשונה בעודה רותחת תחב בתבטיל אחר בעודה רותחת נאסר הכל.⁴¹

מה. בד"א בכף או לח בלח אמנם יבש שנתערב בו משהו חמץ ונתערבו החתיכות ויש רוב כנגדו ומכיר החתיכה השאר מותר בהנאה ובשעת הדחק כמניעת שמחת יו"ט והפסד מרובה מותר אף באכילה.⁴²

מו. י"ל ע"י לאמי דאמרינן דיש צדדים הרבה להתיר התערובת חמץ סמכין על שיי' שאילתות דבטל בשישים בגוונא שיש הרבה צדדים להקל בתערובת ראשונה אי שרי אף תבטיל שני דלא ידמה לחכא ואטלולא שראשונה בשישים והשניה במשהו וכשני שבילים דמי או דילמא בדיני דרבנן משום חומרא דפסח כל או"א נדון בפני עצמו.

16. ס"ק ב' דסמכין אשי' שאילתות שאיסור חמץ דינו שווה כשאר איסורים להתבטל בשישים.
 17. דכיון שאין מונח באיסור עצמו לא חשיב בכלל אין מבטלין איסור מלכתחילה.
 18. שעה"צ אות א' והיהית לשרי' שעה"צ שלא ביריא ליה שאסור.
 19. דלשון המשנ"ב ס"ק טו' מתבאר שאיסור חומץ נוקשה במשהו רק תוך פסח.
 20. משנ"ב שם, בין שעבר הפסח על החמץ נתערב אחר הפסח בשוגג בטל בשישים וכוונת דלח בלח או יבש בלח אמנם בגונוי דיבש ביבש אפי' חד בתרי בטיל ומותר אף באכילה [וי"ל דאכילה דקאמרו בנין בנין ויבש ביבש ולעיל מיירי לח בלח או יבש בלח והוי חד בתרי מחלוקת] - סעיף יא' משנ"ב ס"ק קא' קה. ומה שכתב המשנ"ב דבמקום הוי מבטל איסור מלכתחילה היינו דשישים הוא מעיקר הדין משא"כ שיעור משהו הוי חומרא דפסח ואגברא קא רמיית ומיושב בזה קושית החו"א.
 21. דהיהית לשון משנ"ב שם דווקא
 22. שם ס"ק יב' ושעה"צ י' יא'.
 23. בה"ל ד"ה יבש
 24. משנ"ב ס"ק יא' שעה"צ אות ו' ו' וסתימת שעה"צ שהזכיר רק פתוח וגדול ולא לגוונא ששניהם מכוסים מסתימת הלשון משמע אף בכחוש ואף בתבטיל.
 25. בה"ל סד"ה ששייך, מ"מ אין זה חומרא שנהיה כן שבה"ל סד"ה ויש ציון למש"כ במ"ב שגרס צלי ולא ציון לשעה"צ
 26. משנ"ב ס"ק ט' - יג' שעת הדחק כגון שמחת יו"ט וכ"ש בחמץ של שבת יש להקל במקום הפס"מ
 27. משמעות המשנ"ב שביו"ט התנה בשעה"ד ובשבת הצריך הפס"מ.
 28. משמעות המשנ"ב שהביא להיתר רק בריח מילתא [ואף בזה יש מחלוקת לאסור] משמע שבדבר חריף בכל גוונא אסור והיינו בתנור קטן וסתום והמאכלים מגולים אבל תנור גדול ופתוח או קטן וסתום המאכלים אחד מהם מכוסה שרי בפסח גם כן או אף בתנור קטן ופתוח קצת מקום שעשן יוצא

רבני "מרכז ההוראה"

הרבנים הגאוניו שליט"א

רבי שמאי קהת הכהן גראס	רבי נפתלי נוסבוים	רבי עזריאל אויערבאך
רבי מרדכי אייכלר	רבי שמחה רבינוביץ	רבי ישראל ברזובסקי
רבי בצלאל וקסלשטיין	רבי אהרן דוד ניישטאט	רבי בן ציון הכהן קוק
רבי אברהם שטיגליץ	רבי צבי שרלין	רבי אליהו חיים שטרנבוך
רבי אברהם דוד ליווי	רבי חיים שמרלר	רבי שלמה קאהן
רבי משה לאנגער	רבי יצחק אהרן הכהן ישראלי	רבי דוד טברסקי
רבי משה וויינרעב	רבי חיים בונם שץ	רבי שאול יהודה פרידמן
רבי נפתלי סטוליק	רבי ברוך לוריא	רבי אליעזר הלטובסקי
רבי דוד צבי שנייבלג	רבי ירוחם ארלנגר	רבי בן ציון אלקיכן
רבי ישראל שווארץ	רבי יצחק מאיר באב"ד	רבי מרדכי צבי ברנשטיין
רבי יצחק יודלביץ	רבי יעקב מנחם אטיק	רבי נפתלי גראס
רבי חיים נח כהן	רבי דוד שטרנבוך	רבי יוסף שאול אייזנשטיין
רבי מאיר דייטש	רבי שלמה דייטש	רבי דוד וולנר
רבי ברוך שוורץ	רבי יצחק יהודה דויטש	רבי אפרים זיידנפלד

שעות בית ההוראה

בימים א-ה:	בימי שישי:	בשבת קודש:	במוצאי שבת:
8.15 עד	9.00 עד שעה	שעה לפני	שעה שלאחר
22.00	לפני הדה"נ	זמן הדה"נ	זמן ר"ת

מענה טלפוני כל שעות היום:

02-99-56-999

כתובת: רחוב אביתר הכהן 8 ירושלים

מוסדות סאווראן. ביהמ"ד "היכל משה" ע"ש הרה"ח ר' משה ב"ר יהודה בעער ז"ל

יו"ל ע"י 'מרכז ההוראה' אימייל: m029956999@gmail.com